

Fredagen den 19 januari

Kl. 10.00

*Om det svenska
valutasamarbetet*

§ 1 Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

§ 2 Om det svenska valutasamarbetet

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDFBO erhöll ordet för att besvara *Karl Erik Olssons* (c) den 8 december anmälda interpellation, 1978/79:111, och anförde:

Herr talman! Karl Erik Olsson har frågat mig dels om vilka slutsatser jag drar av Sveriges tidigare medlemskap i och utträde ur ormen, dels om vilka utgångspunkter regeringen har för en eventuell diskussion om medlemskap i EMS.

Som Karl Erik Olsson framhåller i sin interpellation har Ministerrådet vid de Europeiska Gemenskaperna beslutat upprätta ett nytt europeiskt monetärt system (EMS). Avsikten var att EMS skulle börja fungera vid årsskiftet 1978-1979 och då ersätta den s. k. valutaormen. De svårigheter som uppstod i slutskedet av förhandlingarna förväntas bli lösta inom en snar framtid. Därefter kan EMS träda i funktion. Av EG-länderna har dock Storbritannien valt att stå utanför det egentliga valutasamarbetet.

Vad gäller Karl Erik Olssons fråga om regeringens utgångspunkter för en eventuell anslutning till EMS, tillåter jag mig referera till avsnittet om valutapolitik i den nyligen offentliggjorda finansplanen (prop. 1978/79:100 bil. 1, s. 16). Herr Olssons interpellation avgavs innan beslutet att inte knyta kronan till EMS förelåg. Herr Olssons fråga har därmed i mycket redan besvarats.

Regeringen och riksbanken har under höstens lopp analyserat för- och nackdelar med att i någon form ansluta kronan till EMS. Slutsatserna av dessa analyser ställdes mot erfarenheterna från vår nuvarande valutapolitik. Innan beslut togs att icke ändra vår valutapolitik var vi i kontakt med företrädare för de övriga tre stora partierna i finansutskottet.

Regeringen bedömde det vara angeläget att utan onödigt dröjsmål ge besked om sin ståndpunkt, bl. a. för att skapa förutsättningar för en lugn valutautveckling.

Beslutet den 14 december 1978 blev sålunda att inte delta i växelkurs- och interventionsmekanismen inom EMS.

Som svar på Karl Erik Olssons fråga om mina slutsatser av Sveriges tidigare associering till det västeuropeiska valutasamarbetet, den s. k. ormen, vill jag anföra följande.

Vi har från svensk sida alltid hävdat att det behövs ett starkt internationellt

samarbete på det ekonomisk-politiska området. Det klara sambandet mellan valutastabilitet och ekonomisk tillväxt gör det naturligt att aktivt stödja strävanden att skapa valutastabilitet. Men – och här citerar jag direkt ur den aktuella finansplanen – ”det hindrar inte att växelkurserna måste anpassas på lång sikt till förändringar i sådana fundamentala faktorer, som bestämmer ländernas konkurrenskraft – såsom produktivitetstillväxt, skillnader i offentliga sektorns tillväxttakt, ekonomiernas anpassningsförmåga m. m.”.

Sverige deltar i strävandena att skapa bättre förutsättningar för ekonomisk tillväxt, i globala sammanhang bl. a. inom Internationella valutafonden (IMF) och inom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). Ett regionalt baserat samarbete är ett led i strävandena att trygga den ekonomiska tillväxten. I mars 1972 ledde det västeuropeiska samarbetet på valutaområdet till att den s. k. ormen bildades. Till detta system var den svenska kronan ansluten mellan mars 1973 och augusti 1977.

I samband med presentationen av regeringens stabiliseringsprogram hösten 1977, gavs en utförlig redogörelse för motiven att lämna den s. k. ormen. Men jag vill gärna nämna skälen ännu en gång.

Att kronan ej kunde förbli i ormen berodde i korthet på, att den svenska ekonomin råkat i en fundamental obalans. Medan sysselsättningen sattes främst hos oss, gjordes prisstabiliteten till huvudsak i det dominerande ormlandet Västtyskland. Våra arbetskraftskostnader per producerad enhet ökade med mellan 25 och 30 % mer än genomsnittet för ormländerna från 1973 till 1976. Vår obalans gentemot den starkaste valutan, den västtyska marken, blev allt större. På sensommaren 1977 bedömde vi vår kostnadsutveckling vara så allvarligt i otakt med den i ormländerna, att en fortsatt associering av kronan till ormen inte var möjlig. Risken för en fortsatt appreciering av den västtyska marken var stor. Samtidigt bedömdes tillväxten i den västtyska ekonomin bli långsam. Vi kunde inte samtidigt ha en apprecierande kronkurs och en långsam tillväxt i Västtyskland. Utvecklingen i Västtyskland 1978 bekräftade våra förväntningar. Erfarenheterna visar också att om pris- och kostnadsutveckling är i otakt, uppstår spekulativa kapitalrörelser mellan länderna. Vi ansåg det vara omöjligt att under de närmaste åren upprätthålla en så fast kursrelation till den starka västtyska marken som ormsamarbetet förutsatte.

Den 29 augusti 1977 lämnade Sverige ormsamarbetet och kursstyrningen baserades i stället på en valutakorg. Målsättningen var, och är, att stabilisera kronans effektiva växelkurs – i stället för att som i ormen stabilisera kronkursen i förhållande till vissa valutor. Vårt nuvarande växelkurssystem har inneburit en lugnare kursutveckling för kronan, och de erfarenheter vi har haft av systemet med valutakorgen är positiva.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka budgetministern för svaret på min interpellation. Jag finner svaret uttömmande, och det visar också på en stor samstämmighet i uppfattning. Jag är således glad att kunna konstatera att budgetministern och jag har samma uppfattning också vad det gäller

anledningarna till att vi lämnade valutaormen – den frågan är i och för sig passerad vid det här laget, och debatten om den har vi redan haft. Vi har i Sverige en annan syn på sysselsättningspolitiken och prisstabiliteten än vad man har inom EG-länderna, och det var naturligtvis detta som gjorde att vi kom i en obalans med prisutvecklingen i våra konkurrentländer, vilket i sin tur så småningom ledde till att vi måste gå ut ur valutaormen.

Det är givetvis väldigt viktigt att man ser på valutasamarbetet ur alla synvinklar. Ett vidgat valutasamarbete har mycket stor betydelse för svensk politik. Betydelsen ökar naturligtvis genom att ett samarbete innebär att vi knyts närmare de parter vi samarbetar med och att vi så småningom blir beroende av den politik som förs i dessa länder också på andra områden än de rent ekonomiska.

När debatten om EMS kom upp på europeisk nivå var turerna ganska snabba. Jag skall gärna erkänna att jag i början av december när frågan var aktuell kände en stark oro för hur den svenska regeringen skulle behandla den. Jag hyste vissa farhågor för att de liberala tankegangarna skulle gå litet längre än vad de så småningom visade sig göra, och det var därför jag framställde den här interpellationen den 7 december. När beslutet fattades den 14 december kände jag tillfredsställelse med att det inte innebar någon knytning till det nya europeiska valutasamarbetet.

Ett område som jag tog upp i min interpellation och som budgetministern inte har kommenterat är de nya frågor som man upplever har fått en allt större plats i den svenska inrikespolitiken. En stor del av det svenska folket upplever energi-, hushållnings- och ekologifrågor som väldigt viktiga. En mera bred syn på frågan om livskvalitet är också någonting som har trängt in i den svenska politiken.

De här frågorna utgör vid sidan av frågorna om synen på sysselsättningen ett avsteg ifrån vad som är allmänt på europeisk nivå. Jag vill gärna veta hur budgetministern ser på olikheterna i den politik som förs och skulle också vilja veta vilka effekter skillnaderna kan få på ett eventuellt framtida samarbete.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag har knutit svaret på interpellationen till de två konkreta frågor som Karl Erik Olsson ställde och alltså inte kommenterat alla de resonemang som finns bakom dessa två frågor.

På några punkter i de bakomliggande resonemangen har vi kanske samma synsätt, medan det på vissa andra punkter torde finnas vissa skillnader i uppfattningen. I sedvanlig ordning är interpellationssvaret alltså knutet till de konkreta frågorna. Jag kan instämma i att frågor om energi, hushållning och livskvalitet är, och säkerligen i än högre grad kommer att vara, betydelsefulla spörsmål i svensk ekonomi och svensk samhällsdebatt under de kommande åren. Jag vill dock tro att den debatten kommer att få en ökad tyngd också i andra europeiska länder. F. n. finns det inte någon anledning att väga in dessa i beslut om ett valutasamarbete och att med anledning av debatter och

eventuella skillnader i synsättet länderna emellan ta upp nya diskussioner om ett svenskt valutasamarbete.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag delar budgetministerns uppfattning att de frågor jag nämnde säkert kommer att på sikt spela en ökad roll i alla industriländer. En fråga som jag tog upp i interpellationen och som har särskild betydelse för Sverige är Sveriges geografiska läge, vår regionalpolitik och vårt behov av en sådan.

I budgetministerns svar noterar jag att det beträffande utträdet ur valutaorten står följande: "Vi ansåg det vara omöjligt att under de närmaste åren upprätthålla en så fast kursrelation till den starka västtyska marken som ormsamarbetet förutsatte." Här citeras alltså en tidigare uppfattning, där det talas om "de närmaste åren". Min fråga blir då: Står budgetministern fast vid att "de närmaste åren" också gäller ett samarbete i EMS? Och när kan man i så fall förvänta sig initiativ från svensk sida till ett nytt samarbete när det gäller det europeiska valutasamarbetet?

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! När det gäller frågan om eventuella förändringar av det i december fattade beslutet tycker jag inte att man skall ge sig in på några tidsmässiga spekulationer eller på några definitioner av formuleringen från hösten 1977. Låt den i stället stå som den står! Den formulering som riksbanken använde, efter kontakter med regeringen och företrädare för de tre stora partierna i finansutskottet, var att man hade beslutat att f. n. inte delta i kurs- och interventionsmekanismen inom EMS. Jag har inte anledning att nu aktualisera någon förändring av det beslutet.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag vill tolka detta ur min synpunkt så positivt som möjligt, dvs. så att det inte finns planer på inträde i något samarbete som liknar ormen eller vad som i dag är EMS och att vi i vissa hänseenden skall föra en självständig politik. Budget- och ekonomiministern och jag har kanske olika uppfattningar i vissa detaljfrågor, men vi är i huvudsak överens om riktlinjerna för svensk politik i de här aktuella avseendena och om att det inte finns anledning till några nya ställningstaganden f. n.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag vill bara göra ett tillägg. Vi ansluter oss bägge klart till det beslut som fattats från svensk sida och till uppfattningen att det inte finns anledning att aktualisera någon ändring i det beslutet.

Jag vill också understryka en formulering som fanns både i mitt interpellationssvar och i riksbankens beslut om att Sverige icke skulle delta i EMS, nämligen att vi på svenskt håll ändå ser positivt på att det nya valutasystemet kom till. Det är ju för den europeiska ekonomin och för världsekonomin av betydelse att det föreligger en valutakursstabilitet. Den

positiva synen tycker jag att vi på svenskt håll har anledning att hysa, och den går väl att förena med det svenska beslutet att vårt land icke nu skall delta i det europeiska valutasamarbetet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om orsakerna till kärnkraftskatastrofen i Lingen i Västtyskland

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 18 december anmälda interpellation, 1978/79:119, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig dels vilka åtgärder den svenska regeringen har vidtagit för att kunna analysera orsakerna till kärnkraftskatastrofen i Lingen, dels vilka slutsatser jag drar av vad som hittills framkommit.

Som svar på de båda frågorna vill jag anföra följande.

Kärnkraftverket Lingen, Niedersachsen, färdigställdes 1968. Det är en lättvattenkokarreaktor med en termisk effekt av 520 MW. Den elektriska effekten är 256 MW, vilket inkluderar 82 MW från fossilbränsleeldade s. k. överhettare. Reaktorn är att betrakta som en demonstrationsanläggning. Kärnkraftverket togs ur drift 1977 beroende på problem i den icke-nukleära delen av anläggningen.

Plutonium har använts som bränsle i reaktorn endast vid ett enda tillfälle. Detta skedde på hösten 1970 då, i experimentellt syfte, ett av reaktorns 284 bränsleelement ersattes med ett element med plutoniumbränsle. Tillstånd till detta försök hade givits av tillsynsmyndigheterna.

Den kärnkraftskatastrof som Pär Granstedt syftar på skulle bestå i att det har skett en signifikant ökning av antalet cancer- och leukemifall bland barn i närheten av kärnkraftverket i Lingen.

Uppgifterna om denna s. k. kärnkraftskatastrof i Lingen härstammar från ett inlägg i en regional tysk läkartidning. I detta inlägg återges bl. a. uppgifter som har sammanställts av den statsvetenskapligt utbildade österrikaren Walter Soyka, vilken tillsammans med historikern Roland Bohlinge driver det privata Institutet för biologisk säkerhet.

Enligt Soykas uppgifter skulle det finnas anledning att misstänka att det inom en radie av 80 km från kärnkraftverket i Lingen, mellan åren 1945 och 1978, har förekommit en signifikant ökning av antalet cancer- och leukemifall bland barn. Varken Soyka eller den läkare som skrivit tidningsinlägget påstår emellertid att så är fallet. Tidningsinlägget innehåller sålunda endast en antydning om möjligheterna härtill på basis av vissa iakttagelser.

Soykas antydningar baseras på uppgifter som han har erhållit som svar på annonser i lokalpressen eller vid samtal med bl. a. kyrkogårds- och sjukhuspersonal.

De av Soyka gjorda antydningarna har med kraft bemötts både av delstatens myndigheter och av myndigheter på förbundsregeringsplanet.

Nr 69

Fredagen den
19 januari 1979

*Om orsakerna till
kärnkraftskata-
strofen i Lingen i
Västtyskland*

Fredagen den
19 januari 1979

*Om orsakerna till
kärnkraftskata-
strofen i Lingen i
Västtyskland*

Bl. a. socialministern i Niedersachsen har ifrågasatt Soykas vetenskapliga kompetens och hans undersökningsmetoder. Av tillsynsmyndigheternas statistik över radioaktiva utsläpp från Lingenverket och leukemifrekvensen i området framgår att utsläppen från Lingenverken har medfört en persondos i den närmaste omgivningen som har understigit 1 millirem/år, vilket är mindre än 1/30 av tillåtet värde. Det kan nämnas att den naturliga strålningen inom området ger en persondos av ca 110 millirem/år.

Vad beträffar leukemifallen inom det aktuella området konstaterar delstatens hälsovårdsministerium att dessa varken ligger över eller under delstats- eller riksgenomsnittet.

Det kan således konstateras att den kärnkraftskatastrof som Pär Granstedt talar om, att döma av tillgängliga fakta, inte har inträffat. Den svenska regeringen har därför inte haft anledning att vidtaga några åtgärder.

Den slutsats jag drar av vad som framkommit är att det alltid finns skäl att kritiskt granska sensationella påståenden som görs i kärnkraftsdebatten.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Tham för svaret på min interpellation. Den interpellationen, som jag framställde i mitten på december, byggde på uppgifter i svensk, dansk, tysk och österrikisk press om kraftigt ökad frekvens av leukemi i anslutning till kärnkraftverket i Lingen.

Dessa uppgifter var, vill jag påstå, oerhört alarmerande. Man hade konstaterat åtminstone 250 fall av leukemi och annan cancer bland barn inom ett område med åtta mils radie från kärnkraftverket. Det är en frekvens som naturligtvis är mycket, mycket högre än vad som kan anses normalt. Denna mycket högre frekvens skulle ha blivit märkbar efter 1968, när kärnkraftverket togs i drift.

I sitt svar på min interpellation förnekar statsrådet Tham att den här ökningen av cancer skulle ha inträffat, i varje fall med utgångspunkt i de tillgängliga uppgifterna, som statsrådet säger. Om det nu är så att larmrapporten är helt felaktig, att ökningen inte har förekommit, att de här 250 fallen aldrig var 250 fall av leukemi, är det naturligtvis mycket glädjande, och jag hoppas alltså att statsrådet Tham har rätt.

Tyvärr kan jag däremot inte känna mig övertygad om att så skulle vara fallet. Det som anförs i statsrådet Thams svar kan dess värre inte lugna mig på denna punkt. Det finns en hel del punkter i svaret som kräver kommentarer.

Statsrådet tar upp undersökningsmetoderna som ifrågavarande institut har tillämpat och konstaterar att man har använt sig av annonser i lokalpressen och samtal med bl. a. kyrkogårds- och sjukhuspersonal. Det där låter naturligtvis ganska lätt.

I varje fall enligt de uppgifter jag har finns det i Niedersachsen inte någon rapportskyldighet i samband med inträffade cancerfall. Därför finns det tydligen inte någon tillförlitlig cancerstatistik att gå till. Det är inte så konstigt. I Sverige har vi rapportskyldighet när det gäller cancer sedan mycket lång tid tillbaka, men bearbetningsläget gör att man inte heller i Sverige skulle kunna

hitta tillförlitlig statistik för att konstatera cancerfrekvens under de senaste tio åren, i varje fall inte utan ett mycket omfattande arbete. I Niedersachsen har man sålunda varit hänvisad till fältundersökningar, där man utnyttjat annonser och samtal med berörda personer. Man har också, enligt de redovisningar som jag fått del av, bedrivit direkta fältarbeten i byarna och varit ute och talat med folk.

Dessa metoder är kanske inte så sofistikerade, men det är förmodligen vad man kan ta till i ett fall som detta, när det tydligen inte finns ordentliga register att gå till.

Dessutom konstaterar statsrådet att de som lett undersökningen inte är medicinare, vilket säkert är alldeles riktigt. Men det innebär naturligtvis inte att de inte haft tillgång till medicinsk expertis när de skulle bedöma det här materialet.

Det som ändå är huvudargumentet i interpellationssvaret är att de berörda myndigheterna har dementerat både uppgifterna om en förhöjd frekvens av leukemi och misstanken om att några farliga utsläpp av radioaktivitet kan ha förekommit.

De myndigheter som det hänvisas till i svaret är tillsynsmyndigheterna på kärnkraftsområdet och på hälsovårdsområdet. Det är alltså just de myndigheter i Västtyskland som skulle ha haft ansvaret för att någonting sådant som det man nu misstänker inte skulle kunna inträffa. De som har ansvaret i Niedersachsen, och även i Västtyskland som helhet, för att något sådant inte får hända säger nu att det inte heller har hänt. – Det är den grund som statsrådet Tham har när han med utgångspunkt i tillgängliga uppgifter säger att det inte har hänt.

När man bara hänvisar till den ena parten, nämligen till den som i detta fall är på svarandesidan, tycker jag för min del att detta är en högst otillfredsställande bevisföring för påståendet att den misstänkta kärnkraftskatastrofen inte har inträffat. Jag skulle vilja fråga statsrådet Tham om den svenska regeringen inte har haft några andra källor vid sin bedömning av att denna katastrof inte har inträffat än bara de ansvariga myndigheternas dementier.

I avslutningen på sitt interpellationssvar säger statsrådet med en viss ironisk touche att slutsatsen blir att "det alltid finns skäl att kritiskt granska sensationella påståenden som görs i kärnkraftsdebatten". Jag delar helt och hållet den uppfattningen, men jag tycker att det då är viktigt att den kritiska granskningen inte bara gäller uppgifter som kommer från miljövårdsintressena, utan att den kritiska granskningen också gäller de uppgifter som kommer från de ansvariga myndigheterna. Jag undrar därför: Har regeringen gjort någon sådan kritisk granskning?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill först konstatera att när de här sensationella uppgifterna först kom fram i den västtyska debatten ledde det självfallet till att man på politiskt håll tog upp dessa frågor för att få klarhet i om någonting av det här slaget verkligen hade förekommit. Detta ledde fram till under-

*Om orsakerna till
kärnkraftskata-
strofen i Lingen i
Västtyskland*

sökningar både på delstatsnivå och av förbundsregeringen, och frågan aktualiserades också i förbundsdagen. Undersökningarna företogs såväl av de regionala miljövårdsmyndigheterna som av de federala myndigheterna. Vid de undersökningar som då genomfördes framkom emellertid ingenting som styrkte de uppgifter som hade lämnats av Soyka. När man kritiserade undersökningsmetodiken – vilket, självklart nog, genomgående skedde på allt tillgängligt vetenskapligt håll – medgav också Soyka vid en presskonferens att den metodiken naturligtvis hade sina brister. Det är onokligen ett understatement.

När det gäller leukemifallen är det inte riktigt att det inte förelåg några uppgifter om dem. Det finns vissa hälsodata som utges, och i samband med diskussionen av dessa kunde konstateras, enligt 1977 års hälsovårdsdata, att antalet dödsfall på grund av leukemi i förbundsrepubliken sedan 1965 med hänsyn till befolkningens åldersstruktur varit nära nog konstant. Sedan dessa klarlägganden har gjorts har någon vidare debatt egentligen inte förekommit hos någon av parterna – i förbundsdagen och på annat håll i Västtyskland har man ansett att dessa uppgifter är felaktiga.

Jag måste säga att det inte är utan en viss beklämning som jag har tagit del av Pär Granstedts interpellation och i viss mån också av det som Pär Granstedt nu sade. Både interpellationen och Pär Granstedts inlägg här belyser enligt min mening på ett ganska dystert sätt med vilka fördomsfria metoder en ansvarig centerpartistisk riksdagsman vill föra energidebatten. Vi är nog alla ense om att det är en stor och avgörande fråga för vårt lands framtid. Den handlar om den kanske mest grundläggande delen av vår försörjning – hur vi skall få fram energi för att värma våra bostäder, driva våra industrier och hålla vår transportapparat i gång. En viktig del av energidebatten är hur vi skall få fram energisystem som åstadkommer minsta möjliga skada på natur och människors hälsa. Det är en allvarlig och komplicerad debatt, och många människor känner av naturliga skäl osäkerhet och kanske oro inför många uppgifter som förekommer i debatten.

Jag menar att detta förhållande ställer särskilt stora krav på ansvar och eftertanke hos de politiker som vill delta i debatten. Just med tanke på frågans vikt måste alla uppgifter och föregivna fakta noga prövas och granskas. Att de sedan kan tolkas och värderas på olika sätt är en annan sak.

Tyvärr måste jag konstatera att Pär Granstedt nu liksom tidigare visar att han inte vill ta på sig det ansvaret. Nu, liksom i tidigare debatter med mig i kärnkraftsfrågan, åberopar han siffror och uppgifter som vid närmare undersökning visar sig ha mycket dålig underbyggnad. Det är inga svårigheter för en riksdagsman i denna riksdag att närmare ta reda på bakgrunden och vad som har sagts i frågan i Västtyskland. Men detta hindrar inte Pär Granstedt från att i sin interpellation uttala sig med stor säkerhet. Han säger t. o. m.: "Det är nu uppenbart att kärnkraftverket i Lingen i Västtyskland har förorsakat en omfattande cancerdöd ---." Hur kan Pär Granstedt påstå att detta är uppenbart? Alla föreliggande fakta tyder på att dessa uppgifter är felaktiga.

Pär Granstedt tar då sin tillflykt till ett gammalt och välkänt debattknep.

Han säger att alla de uppgifter som föreligger kommer från myndigheterna, de som har ansvaret för tillsynen. Utan skynten av bevis vill han alltså ifrågasätta de myndigheter som just har till uppgift att skydda människors liv och hälsa. Jag måste, herr talman, säga att det är svårt att känna någon respekt för de synpunkterna från en debattör som så uppenbart vårdslöst handskas med fakta.

Pär Granstedt har frågat mig vad regeringen tänker vidta för åtgärder med anledning av den påstådda kärnkraftsolyckan. I själva verket tror jag att Pär Granstedt inte alls är intresserad av att få svar på den frågan. Han vet lika väl som jag att kärnkraftverk vid normal drift har en mycket låg skadlig inverkan på natur och människors hälsa. I själva verket är det den delen av kärnkraftsverksamheten som är den mest riskfria. Det var också full enighet på den punkten i energikommissionen och dess expertgrupp för miljö och säkerhet – även om det i andra avseenden rådde delade meningar.

Pär Granstedt vet säkert också att effekterna från exempelvis fossileldade kraftanläggningar har en väsentligt större skadlig inverkan på människors liv och hälsa än normaldriften i kärnkraftverken. Men det är uppenbarligen inte det som Pär Granstedt är intresserad av i den här debatten, utan det förefaller som om han med utgångspunkt i helt obevisade uppgifter i västtysk debatt, uppgifter som flera gånger har blivit dementerade av de berörda myndigheterna, vill oroa och skrämja. Det är det, herr talman, som jag finner vara ett beklämmande inslag i en allvarlig energidebatt.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Energiministern väljer att låta debatten handla om min person och mitt sätt att föra diskussionen. Jag vet inte om det är det som är det väsentliga, och jag är litet förvånad över det sätt som energiministern för denna debatt på. Jag skall försöka att litet mer hålla mig till sakfrågan.

När de här uppgifterna kom till min kännedom ansåg jag att det var något mycket allvarligt, om dessa händelser verkligen hade inträffat. Jag utnyttjade de kanaler som stod till mitt förfogande som enskild riksdagsledamot för att få frågan ytterligare belyst. Därvid framkom inte någonting som pekade på att det inträffade inte skulle vara så allvarligt som jag i första hand hade bedömt det. Detta är alltså bakgrunden till min fråga.

Jag anser det vara min skyldighet att, om jag får kännedom om den här typen av alarmerande fakta, då också ta upp dem till politisk debatt. Att jag för den sakens skull av det ansvariga statsrådet blir beskylld för att använda mig av fördomsfria metoder tycker jag inte tyder på någon vilja till att stimulera en öppen debatt i den här frågan. Detta är en allvarlig och komplicerad debatt – det håller jag gärna med om. Jag deltar i debatten på många andra områden än just det som den här frågan hänför sig till, och det är viktigt att varje fråga kan tas upp till belysning.

Sedan säger Carl Tham att jag hemfaller åt ett gammalt knep, när jag pekar på den situation som myndigheterna i denna fråga befinner sig i. Jag tycker faktiskt att det är viktigt att man kritiskt granskar också myndigheters uppgifter. Där kanske Carl Thams och min inställning skiljer sig. Jag

*Om orsakerna till
kärnkraftskata-
strofen i Lingen i
Västtyskland*

konstaterar att om det är så att de uppgifter som har framkommit vid den här undersökningen är riktiga kommer det att ha en mycket skakande effekt i Västtyskland. De ansvariga myndigheterna skulle då få sin auktoritet i högsta grad undergrävd. Förmodligen skulle ledande personer få lämna sina poster. Det skulle innebära att hela grunden för kärnkraftspolitiken i Västtyskland skulle skakas. Jag hoppas att de som sitter på ansvariga poster i vederbörande tillsynsmyndigheter trots detta är beredda att redovisa också oförmånliga fakta. Men med kännedom om den mänskliga naturen tycker jag samtidigt att det är berättigat att säga att det finns en risk att en dementi från en ansvarig myndighet inte är det sista ordet i en fråga. Det finns motiv för att också kritiskt granska myndigheters uppgifter i en fråga där vederbörande myndigheter i så hög grad är de svarande som i det här fallet.

Energiministern får ursäktas mig, men jag har funnit det motiverat att föra fram det här till debatt. Jag tycker att den redovisning som energiministern har lämnat här i riksdagen är otillfredsställande. Den har inte kunnat övertyga mig om att det inte kan ligga någonting bakom de här uppgifterna. Jag kommer – det vill jag framhålla – att också i andra sammanhang vara beredd att föra fram till riksdagen uppgifter som kanske kan vara irriterande för energiministern och som kan innebära att man ifrågasätter myndigheters uppgifter och agerande. Jag tycker att det är min uppgift som riksdagsman att föra fram även sådana fakta till debatt.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Pär Granstedt har alldeles fel. De här uppgifterna är inte irriterande för mig. Jag tycker snarast att interpellationen och det som Pär Granstedt här har sagt är en smula besvärande för honom själv.

Pär Granstedt hade – det är självklart – alla möjligheter att närmare ta del av det material som föreligger i den här frågan. Pär Granstedt är inte obekant med utrikesförvaltningen. Man kan gå den vägen – det finns alla möjligheter för en riksdagsman att göra det – och ta fram ett mer fylligt material. Pär Granstedt hade då, om han även efter detta hade velat ta upp frågan till diskussion, i sin interpellation klart kunnat ange att dessa uppgifter minst sagt var synnerligen osäkra och att ingenting egentligen hade framkommit som styrkt dem, men att det likväl kunde vara intressant att få frågan ventilerad. Men det gjorde nu inte Pär Granstedt, utan i stället skrev han i inledningen till sin interpellation att det var uppenbart att en kärnkraftskatastrof hade inträffat. Jag har inte fått svar på min fråga hur Pär Granstedt kan skriva att det är uppenbart att en katastrof har inträffat när inga fakta har framkommit som tyder på att det är riktigt.

Myndigheter skall kritiskt granskas, säger Pär Granstedt. Ja, det är alldeles riktigt. Men i den mån man vill göra en sådan kritisk granskning måste man ha något på fötterna. Man måste lägga fram fakta och argument som har någon sorts grund och verkan. Men hur är det i det här fallet? Finns det någonting sådant? Nej, hittills har ingenting sådant presenterats.

Själva sambandet mellan kärnkraftsverkens normala drift och skadliga effekter på omgivningen tillhör den del av kärnkraftsverksamheten som är

mycket väl belyst och där kunskapen är förhållandevis stor – i varje fall jämfört med den kunskap man har exempelvis vad gäller kol- och oljeförbrukningens effekter på människors liv och hälsa. Det är också ett område där det hittills – oavsett hur man ser på kärnkraften – har rått en relativt stor enighet. Det är också ett område där kontrollåtgärderna är många, där det förekommer reguljära mätningar, där man har mycket bestämda riktvärden och där man har en hygglig kunskap om sambandet mellan stråldoser och tänkbara cancerogena effekter. Det är alltså ett område där kunskapen är stor och där det finns särskild anledning att granska påståenden som antyder – utan några rejäla fakta bakom – att normal drift av kärnkraftverk skulle leda till betydande cancerrisker bland den omgivande befolkningen.

Jag tycker inte att det är att föra en rimlig debatt på det här området eller att granska myndigheternas uppgifter när man för fram synpunkter av det här slaget.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Statsrådet Tham säger att det jag har tagit upp här inte är irriterande för honom. Ändå ägnar han sig huvudsakligen åt att göra personangrepp på mig och mitt sätt att bedriva politiskt arbete, något som faktiskt är ganska sällsynt i den här kammaren. Jag vill inte försöka analysera varför han känner ett behov av att föra över debatten från sakfrågan till min person, men misstanken kvarstår att frågan kanske trots allt var irriterande för statsrådet Tham.

Carl Tham säger att inga fakta har framkommit som skulle ange att det kunde förekomma ökad cancerfrekvens i det aktuella området. Han frågar hur jag kan påstå att det är uppenbart, när inga sådana fakta har framkommit. Jag vill påstå att sådana fakta har framkommit. Det har också redovisats i min interpellation. Sedan har dessa fakta dementerats av berörda myndigheter, men det kanske inte är så förvånande.

Här står uppgift mot uppgift. Låt oss konstatera det. Det kan vara riktigt att jag, om jag hade haft tillgång till de här dementierna innan jag skrev interpellationen – vilket jag trots ansträngningar inte hade – skulle ha uttryckt mig något mer nyanserat. Men jag skulle aldrig ha gått så långt som statsrådet Tham gör i en situation där uppgift står mot uppgift – som i det här fallet – att jag utan vidare sagt att inga fakta har framkommit och att saken följaktligen skulle vara helt solklar.

Det är därför jag vidhåller det jag sade redan i min första replik, att den kritiska granskningen skall gälla inte bara miljöintressenter som tar upp detta utan också de berörda myndigheternas svar och dementier. Och jag har inte fått något svar på den fråga som jag också ställde redan i mitt första inlägg: Har regeringen försökt bygga sin bedömning av vad som hänt eller inte hänt på några andra källor än de ansvariga myndigheternas uppgifter?

Fredagen den
19 januari 1979

*Om orsakerna till
kärnkraftskata-
strofen i Lingen i
Västtyskland*

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! När vi granskat den här frågan har vi naturligtvis varit hänvisade till de uppgifter som finns och presenterats i samband med den väsentligt grundligare analys av den här frågan som av naturliga skäl skett i Västtyskland. De påpekanden och konstateranden som skett i debatten där har givit vid handen det som jag här gett uttryck för.

Anledningen till att jag framför allt har kommenterat den typ av debatt som Pär Granstedt gärna vill föra i de här frågorna är att jag menar att det är viktigt att innan man framför sensationella påståenden av det här slaget verkligen noga granska sina källor. Det duger inte med att säga att uppgift här står mot uppgift. Man måste göra en bedömning av hur sannolika de olika uppgifterna kan vara, på vilken kompetens och kunskap de är byggda osv. Och det är den granskningen som Pär Granstedt inte har gjort.

Han säger nu att han kanske, om han känt till de här dementierna, nyanserat sin interpellation. Ja, det är bra det. Men jag kan inte undgå att påminna mig att jag har fört debatter tidigare, i andra och på sitt sätt kanske mindre centrala eller livsavgörande frågor, där det varit på samma sätt. Pär Granstedt har åberopat siffror som vid närmare eftertanke och under intryck av den debatt vi fört i frågan visat sig inte särskilt hållbara, och Pär Granstedt har då återigen retirerat till ståndpunkten att här står fakta mot fakta, åsikt mot åsikt.

Det räcker inte. Man måste kunna ha en bedömning av hur trovärdiga uppgifterna är som förekommer i debatten.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag upprepar att jag utnyttjat de resurser som stått till mitt förfogande som riksdagsman för att ta reda på fakta i det här målet. Nu tycker Carl Tham att det är otillräckligt och att jag skulle ha gjort en grundligare analys, och det kan man naturligtvis alltid tycka. Jag förmodar att regeringen kommer med förslag som ger riksdagsmännen de resurserna i så fall.

Men vad som förvånar mig, herr talman, är att regeringen med sina ganska obegränsade resurser inte gjort en grundligare analys av fakta utan nöjt sig med att i interpellationssvaret redovisa den ena partens uppgifter. Det är vad jag tycker är anmärkningsvärt.

Om statsrådet Carl Tham ställer kravet på mig att – med en enskild riksdagsmans utredningsresurser – noga analysera de uppgifter jag kommer med i min interpellation, då är det klart att det ansvaret faller mångfalt tyngre på regeringen och ett statsråd när uppgifter presenteras i ett interpellations-svar. Och jag vidhåller fortfarande att uppgifterna här är en partsredovisning från de ansvariga myndigheterna som regeringen inte har försökt verifiera på något sätt. Därför står uppgift mot uppgift.

Förra gången vi diskuterade, statsrådet Tham och jag, gällde det kärnkraftens ekonomi. Där redovisade jag en amerikansk kongressrapport, som angav den mycket stora osäkerhet som råder när det gäller kärnkraftens följdkostnader. Då valde statsrådet Tham också att gå på det blanka förnekandets väg och precis som här hävda att det inte finns några problem. Den gången hade

jag ingen anledning att slå till reträtt, och det har jag inte i principfrågan här heller. Jag var den gången förvånad över att statsrådet här i kammaren på så dåligt underlag kunde uttala sig med sådan tvärsäkerhet om fakta kring kärnkraften. Jag är också den här gången förvånad över att statsrådet så säkert som han ändå gör i interpellationssvaret uttalar sig om att någon olycka över huvud taget inte har inträffat här och att de uppgifter som Institutet för biologisk säkerhet presenterar är helt gripna ur luften. Det är en förvånande tvärsäkerhet. Det finns ingenting i interpellationssvaret eller i det som sedan har framkommit som övertygar mig om att den tvärsäkerheten från statsrådets sida är motiverad.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om upprustning av Kalmar flygplats

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM erhöll ordet för att besvara *Bernt Nilssons* (s) den 19 december anmälda interpellation, 1978/79:121, och anförde:

Herr talman! Bernt Nilsson har frågat mig dels vilka åtgärder jag ämnar vidta för att Kalmar kommun skall erhålla ett snabbt besked om banvalet m. m. för den civila flygtrafiken vid Kalmar flygplats, dels om regeringen är beredd att snabbt ställa medel till förfogande så att erforderliga investeringar vid Kalmar flygplats kan genomföras.

Riksdagen beslöt i maj 1975 att Kalmar flygflottilj, F 12, skall läggas ned. I propositionen uttalade föredragande departementschefen att han förutsatte att den civila flygtrafiken i Kalmar skall kunna bedrivas på ett för regionen tillfredsställande sätt, även om den militära verksamheten vid F 12 avvecklas.

I maj i fjol tillkallades en kommitté med uppdrag att utreda vissa frågor beträffande luftfartens roll i en samordnad trafikpolitik m. m. – den s. k. lufttransportutredningen. Huvuduppgiften för utredningen är att med utgångspunkt i en översiktlig analys av det inrikes flyglinjenätet föreslå en lämplig flygplatsstruktur som i första hand tillgodoser kraven på tillfredsställande interregionala flygtransporter.

Samtidigt som lufttransportutredningen tillkallades uppdrog regeringen åt luftfartsverket att i samråd med chefen för flygvapnet och Kalmar kommun vidta behövliga övergångsåtgärder för bedrivande av civil flygtrafik på Kalmar flygplats intill dess beslut fattats med anledning av förslag av lufttransportutredningen.

Inom ramen för regeringens uppdrag till luftfartsverket utreder verket vilka åtgärder som behöver vidtas på Kalmar flygplats på kort sikt. Verket utarbetar också en dispositionsplan för ett långsiktigt användande av flygplatsen. Arbetet med dispositionsplanen, som också sker i samråd med bl. a. kommunen, beräknas komma att avslutas inom den allra närmaste framtiden, vilket innebär att kommunen inom kort kan erhålla besked om

Fredagen den
19 januari 1979

*Om upprustning
av Kalmar flygplats*

banvalet.

Vad gäller frågan om att ställa medel till förfogande för behövliga investeringar på Kalmar flygplats är jag givetvis beredd att snabbt pröva de förslag till medelsanvisning som kan komma från luftfartsverket med anledning av regeringens uppdrag.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. I synnerhet gäller det det allra sista avsnittet, där kommunikationsministern säger sig vara beredd att snabbt pröva förslag till medelsanvisning som kan komma från luftfartsverket med anledning av regeringens uppdrag. Jag tycker det är bra och vill ta fasta på det.

Men före det finns ett avsnitt som gör mig konfunderad. Endera har kommunikationsministern inte läst min interpellation eller också har hon läst den och glömt den, och sedan har kommunikationsministern haft dåliga rådgivare och uppgiftsinsamlare som författat svaret.

Där sägs nämligen att verket också utarbetar en dispositionsplan för Kalmar flygplats och att Kalmar kommun därvid medverkar. Planen beräknas vara klar inom den närmaste tiden, "vilket innebär att kommunen inom kort kan erhålla besked om banvalet". Jag hoppas att det är riktigt att vi inom kort i varje fall skall få besked. Men i övrigt är svaret obegripligt och som jag ser det felaktigt – möjligen kan jag ha fel.

I min interpellation skrev jag att luftfartsverket tidigare utlovat att en diskussionsplan skulle vara klar redan 1974. Men först i januari 1977 startades arbetet med denna plan för flygplatsen i Kalmar. I den arbetsgrupp som arbetat fram planen har representanter för luftfartsverket, försvaret, Linjeflyg, länsstyrelsen i Kalmar län och Kalmar kommun ingått. I januari 1978 var arbetsgruppen klar med planen, och man var enig om dispositionen i stort inkl. banval och plats för nytt stationshus. Det var vad jag uppgav i min interpellation.

Jag har undersökt Kalmar kommuns medverkan och enligt uppgift medverkar man icke i något som helst dispositionsplansarbete f. n. Det arbetet är färdigt. Det var färdigt redan 1978. Jag har planen här och kommunikationsministern kan få ta del av den efter interpellationsdebatten.

Jag skulle vilja be kommunikationsministern om ett förtydligande, en förklaring av vad som avses med den här delen av svaret. Jag tror det ligger till på det här sättet: Dispositionsplanen var klar redan i januari. Luftfartsverket har daterat den till juni 1978. I planen var som sagt luftfartsverkets representant enig med övriga deltagare i planarbetet. Man föreslog just att bana 16/34 skulle väljas. Men märkligt nog har luftfartsverket inte begärt något anslag för budgetåret 1979/80 för att fullfölja den plan man varit med om att utarbeta. Trots att den militära flygverksamheten börjar avvecklas den 30 september i år har luftfartsverket enligt budgetpropositionen icke begärt några som helst medel för att klara av den saken. Ändå var man enig om planens utformning då den författades. Jag måste därför ställa frågorna:

Varför bedriver man denna förhållning? Vad är det egentligen man väntar på inom luftfartsverket? Skall det behöva ta över ett år för luftfartsverket att bestämma sig i en sådan här fråga? Det tycker jag är svagt och det är anledningen till att jag interpellerar i frågan.

Militärflyget har beslutat sig för att använda bana 16/34 för sin fortsatta temporära verksamhet i Kalmar. Det borde därför vara naturligt för civilflyget att använda samma bana, i all synnerhet som ett sådant beslut skulle sammanfalla med Kalmar kommuns intressen.

Luftfartsinspektionen har också yttrat sig över dispositionsplanen och meddelat att man för sin del anser att bana 16/34 är den lämpligaste. Dessutom har luftfartsinspektionen påtalat att det är angeläget att installationen av ILS påbörjas och färdigställs utan ytterligare dröjsmål. Den dispens som f. n. gäller för bana 05/23 och dess hinderfrihet gäller t. o. m. juni 1981. Därefter är luftfartsinspektionen icke beredd att medge ytterligare dispens. Det börjar således bli bråttom med den här frågan.

Jag vet inte varför luftfartsverket nonchalerar luftfartsinspektionens påpekande om att installationen av ILS är mycket angelägen och bör komma till stånd utan dröjsmål. Varför begär inte luftfartsverket medel åtminstone till detta i årets budgetsproposition? Det skulle vara intressant att höra vilken uppfattning kommunikationsministern har i den här frågan.

Det är nu ett år sedan dispositionsplanen färdigställdes, och nog borde man kunna få fram ett besked och begära medel. Måste det hända någon olycka eller skall man pressas till den yttersta gränsen, innan luftfartsverkets handlingsförklaring släpper och det utträttar någonting i den här frågan?

Kalmar kommun väntar på besked för att kunna lägga upp sin planering, och det är av stor ekonomisk betydelse för den att få reda på banvalet. Försvarets fastighetsnämnd har varit i Kalmar och väntar också på besked för att kunna förhandla om de fastigheter som blir friställda i och med F 12:s nedläggning. Arbetsmarknadsverket väntar på besked från luftfartsverket. Trots detta kommer det ingenting. Alla väntar på besked, men luftfartsverket bara dröjer. Jag ställer än en gång frågan: Vad väntar luftfartsverket egentligen på?

Kanske kan kommunikationsministern ge en förklaring? Är det inte skäl att påskynda luftfartsverket så att det fattar beslut i den här frågan och vi får klarhet någon gång?

Jag vill ändå tolka kommunikationsministerns svar så, att hon är beredd att positivt följa upp de två tidigare regeringarnas utfästelser i vad gäller Kalmar flygplats. I annat fall skulle jag vilja ha ett besked om saken.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Av vad som sagts här i debatten förefaller det att finnas skäl att reda ut vissa begrepp.

Vad beträffar det planförslag som Bernt Nilsson visade upp är det inte tillräckligt att en person från luftfartsverket sitter med när man utarbetar ett sådant. Det går sedan till luftfartsverket centralt, och verket har inte funnit att det här planförslaget var tillräckligt beslutsunderlag och har därför inte

Fredagen den
19 januari 1979

*Om upprustning
av Kalmar flygplats*

fastlagt dispositionsplanen slutligt ännu. Men det kommer att ske inom kort, som jag sade i mitt svar.

I fråga om luftfartsverkets möjligheter att nonchalera luftfartsinspektionens beslut vill jag påpeka att luftfartsinspektionen är en självständigt beslutande myndighet.

En dispositionsplan är en s. k. fysisk perspektivplan som anger hur marken inom ett visst, avgränsat område skall användas i framtiden. Luftfartsverket utarbetar successivt dispositionsplaner för sina flygplatser. När en dispositionsplan är fastlagd, vilket sker i samråd med berörda intressenter, kan övrig planering som på något sätt är beroende av flygplatsens framtida disposition genomföras.

En helt annan fråga är när de investeringar som följer av dispositionsplanen skall genomföras. Det får bedömas med utgångspunkt i de behov som föreligger vid olika tidpunkter och den budgetmässiga situationen då. När olika delar av en dispositionsplan behöver förverkligas underställs frågan regering och riksdag av luftfartsverket genom framställning om investeringsmedel.

Bernt Nilsson efterlyser snabba investeringsbeslut. Jag kan försäkra herr Nilsson att regeringen snabbt kommer att pröva de förslag till medelsanvisning som kan komma från luftfartsverket med anledning av regeringens uppdrag. Härigenom garanteras civil flygtrafik på Kalmar flygplats under de närmaste åren. Visar det sig att de investeringar som eventuellt behöver genomföras nu kräver en längre avskrivningstid, är det självklart att de görs i linje med det långsiktiga användandet av flygplatsen.

Lufttransportutredningen har till uppgift att lämna förslag till den framtida flygplatsstrukturen i hela landet. Att föregripa regeringens och riksdagens beslut med anledning av utredningens förslag genom att nu besluta om investeringar på lång sikt för en särskild flygplats framstår inte som rimligt.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Nu säger kommunikationsministern att det inte är tillräckligt att en representant från luftfartsverket sitter med i en utredning utan att man måste undersöka den här saken närmare. Men det är ändå så att dispositionsplanen är daterad av luftfartsverket i juni 1978. Vill man sedan ändra på den, är det naturligtvis en annan sak. Själva dispositionsplanen är klar – det råder inget tvivel om det.

Frågan om investeringarna får man självfallet ta upp vid ett senare tillfälle – det är jag fullt medveten om. Luftfartsverket måste först göra framställningen – eller bör i varje fall lämpligen göra det. Men det är detta som här inte sker. Luftfartsverket är ju handlingsförlamat och kommer inte med något besked i något avseende när det gäller den här frågan.

Det är mycket viktigt att flyget på Kalmar fungerar, eftersom vi saknar snabba tåglörbindelser, exempelvis till Stockholm. Vi har dåliga kommunikationer över huvud taget, och därför har flyget mycket stor betydelse för oss regionalt sett.

Dessutom ökar trafiken på Kalmar flygplats snabbare än vad som är genomsnittligt på flygplatserna i landet. Därför kan det inte bli tal om annat än att man även i fortsättningen måste ha flyg. För 1978 har ökningen varit inte mindre än 21,2 % i jämförelse med 1977 års siffror. Det visar ju vilken utveckling vi har på detta område.

Sedan säger kommunikationsministern att man bör avvakta lufttransportutredningens förslag. Det har sagts i kommittéberättelsen att den utredningen skulle vara färdig 1979. Men hittills har den endast haft ett enda sammanträde, och ledamöterna räknar i varje fall med att den icke kommer att bli färdig förrän någon gång i början på 1980-talet. Huruvida det är riktigt skall jag lämna därhän, men det finns stor risk för att utredningen inte blir klar 1979.

Luftfartsinspektionen ger inte dispens för bana 05/23 och dess hinderfrihet längre än till juni 1981. Då måste man vara klar på något sätt. Jag vet att luftfartsinspektionen självfallet är fristående i förhållande till luftfartsverket. Det är ju därför som det är bråttom med denna fråga. Det är lika bråttom när det gäller luftfartsinspektionens påpekande om ILS, som man har skjutit på undan för undan därför att man har varit osäker på hur det skulle bli med militärflyget osv. Men nu är ju beslutet angående militärflyget klart, och följaktligen borde man kunna bestämma sig för vilken bana man skall ha. Jag hoppas att kommunikationsministern har rätt och att vi får ett besked inom kort.

Som jag sade förut är det tre instanser som väntar på besked: Kalmar kommun, försvarets fastighetsnämnd och arbetsmarknadsverket. Jag skulle vilja hemställa att kommunikationsministern försöker påskynda detta ärende och göra vad som går att göra, så att man får klarhet i frågan. Och vad tänker kommunikationsministern göra om man icke kan få banvalet och banorna klara till juni 1981?

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Först en kort sakupplysning. Lufttransportutredningen sammanträder sedan tio minuter tillbaka för fjärde gången i år, och enligt den uppgift jag har fått kommer lufttransportutredningen att vara färdig under detta år.

Bernt Nilsson frågade vad som skulle hända om ingenting är klart till 1981. Jag förutsätter att luftfartsverket, i enlighet med det uppdrag som regeringen har givit luftfartsverket, också fullföljer det uppdraget inom den tid som är nödvändig.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
19 januari 1979

*Om kärnkraftsex-
port till Turkiet*

Handelsministern HADAR CARS erhöill ordet för att besvara *Pär Granstedts* (c) den 18 december anmälda interpellation, 1978/79:118, och anförde:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig vilka de avgörande motiven har varit bakom den svenska regeringens beslut att bevilja exportkreditgarantier för kärnkraftsexport till Turkiet,

om detta beslut har föregåtts av någon utrikespolitisk bedömning samt hur den svenska regeringen allmänt ser på frågan om svensk kärnkraftsexport till ett land med Turkiets utrikespolitiska läge.

Syftet med exportkreditgarantier är att svenska exportföretag skall ges möjlighet att konkurrera med andra länders företag på jämförbara villkor.

Den aktuella exportaffärens försäljningsbelopp är så stort att affären inte skulle kunna genomföras av något svenskt företag utan tillgång till exportkreditgaranti.

Beslut i garantifrågor fattas av exportkreditnämnden. På grund av affärens storlek har nämnden dock hänskjutit detta ärende till regeringen.

Regeringen har beslutat uppdra åt exportkreditnämnden att meddela garanti för affären. En utfästelse om exportkreditgaranti har därefter beviljats av nämnden. Denna utfästelse är så konstruerad att garanti ej träder i kraft om inte tillstånd beviljas för utförsel av den berörda utrustningen från Sverige.

Motivet för regeringens beslut har således varit en önskan att ge det svenska företaget möjlighet att fortsätta delta i förhandlingar med köparen. Utan en utfästelse om exportkreditgaranti skulle man annars ej kunna delta i den internationella konkurrensen om denna affär. Om den svenske leverantören får ordern återstår sedan för regeringen att pröva frågan om utförseltillstånd. Någon ansökan om sådant tillstånd har ännu ej inkommit till regeringen.

Vid prövning av en ansökan om utförseltillstånd utgår man från dels de förpliktelser som åvilar Sverige genom vår anslutning till internationella överenskommelser på kärnenergiområdet, såsom icke-spridningsfördraget och Londonriktlinjerna, dels säkerhetsförhållandena i mottagarlandet. Med säkerhet avses i detta sammanhang både risken för avledning av klyvbart material för tillverkning av kärnvapen och anläggningens handhavande på ett säkert sätt. Som ett absolut villkor för utförseltillstånd har regeringen angett att mottagande icke-kärnvapenstat skall vara ansluten till icke-spridningsfördraget (NPT) eller ha godtagit minst motsvarande kontroll över all egen kärnkraftsverksamhet av det internationella atomenergiorganet IAEA, som bl. a. utövar den internationella kontrollen på kärnenergis område.

Bland de krav som regeringen uppställer med utgångspunkt i bl. a. Londonriktlinjerna ingår fysiskt skydd mot ockupationer, stöld, sabotage och skydd mot miljörisker.

Avgörande för den utrikespolitiska bedömning som föregått regeringens beslut om exportkreditgaranti har varit Turkiets politiska vilja att avstå från

kärnvapen för egen del. Den turkiska ratificeringen av icke-spridningsfördraget som väntas inom kort kommer att innebära att landet avgett en bindande försäkran härom. Slutligen kan noteras att de särskilda kontrollåtaganden som vi kräver om en affär kommer till stånd också syftar till att säkerställa att den svenska exporten inte heller på längre sikt skulle kunna leda till kärnvapenspridning.

Om Asea-Atom får ordern i fråga, kommer detta att skapa sysselsättning inom den svenska verkstadsindustrin på ca 15 000 manår. Sysselsättningshänsyn är således ett viktigt motiv till det fattade beslutet. Ordern har naturligtvis också betydelse för den teknologiska utvecklingen på detta område i företaget liksom för Asea-Atoms möjligheter att fortsättningsvis konkurrera om order på den internationella marknaden.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min interpellation.

Svaret innehåller till sin huvuddel en redovisning av gällande praxis för hur ett sådant här ärende skall handläggas. Men trots denna utförliga redovisning kvarstår en viss oklarhet om när och var den politiska bedömningen av om Turkiet är ett lämpligt land att exportera kärnkraft till kommer in. Av redovisningen av den allmänna praxisen får man till att börja med uppfattningen att en sådan bedömning kommer att ske först i samband med att utförseltillstånd skall lämnas. Längre fram i svaret påpekas det dock att en utrikespolitisk bedömning gjordes redan innan regeringen gav klartecken till Asea-Atom i fråga om exportkreditgarantier. Även om det formella ställningstagandet görs först i samband med bedömningen av om utförseltillstånd skall lämnas, är det naturligtvis rimligt att regeringen i princip tagit ställning i samband med att man gav exportkreditgarantier, vilket jag också har utgått ifrån. Det skulle naturligtvis inte vara särskilt lyckat om Asea-Atom förhandlade länge och väl med Turkiet, och kanske rent av tog hem ordern, och att man sedan skulle vara tvungen att meddela att den svenska regeringen inte ville låta företaget ta hem ordern.

Det finns anledning att se litet närmare på den utrikespolitiska bedömning som gjorts och som redovisas i svaret. Där sägs:

”Avgörande för den utrikespolitiska bedömning som föregått regeringens beslut om exportkreditgaranti har varit Turkiets politiska vilja att avstå från kärnvapen för egen del.”

Det sägs vidare att Turkiets vilja härvidlag kommer att ta sig uttryck i den väntade turkiska ratificeringen av icke-spridningsfördraget.

Det är emellertid så – åtminstone enligt tidigare praxis – att ett lands NPT-anslutning inte automatiskt leder till grönt ljus för export av kärnkraftsteknologi. I interpellationssvaret sägs också mycket riktigt att anslutning till NPT är ett absolut villkor för att regeringen skall lämna utförseltillstånd, men att detta inte är det enda villkoret. Det måste alltså tolkas så att även om en NPT-anslutning föreligger och även om Londonriktlinjerna tillämpas, så måste regeringen göra en bedömning från fall till fall. Det är vad som har gällt

Fredagen den
19 januari 1979

*Om kärnkraftsex-
port till Turkiet*

tidigare, och jag förmodar att det gäller fortfarande.

I min interpellation har jag pekat på en rad faktorer som gör att det finns anledning att ställa sig tveksam till Turkiet som ett lämpligt land att exportera kärnkraft till. Jag har bl. a. framhållit att Turkiet är ett land vars inrikespolitiska stabilitet inte har varit särskilt stor under åren. Det innebär att en politisk vilja som kommer till uttryck hos den nuvarande turkiska regeringen inte nödvändigtvis måste kvarstå oförändrad med en framtida regim som kan tänkas komma till stånd i landet. Man måste därför bilda sig en uppfattning om hur pass välförankrat det politiska beslutet är. Turkiet har ju varit det land som tvekat i det längsta när det gäller att ansluta sig till NPT. Det är ganska många år sedan Sverige gjorde det, men för Turkiets del har detta inte blivit aktuellt förrän nu, och man har tvingats till det för att kunna skaffa sig kärnkraft.

Man måste alltså fråga sig: Finns det starka krafter i Turkiet som vill bibehålla en handlingsfrihet och som vill hålla möjligheterna öppna att i ett tänkt läge skaffa sig kärnvapen? Att så är fallet är den enda förklaringen till den tveksamhet som regeringen har visat i fråga om anslutning till NPT. Också uttalanden från militära kretsar i Turkiet pekar på att denna önskan om en handlingsfrihet att kunna hålla möjligheten öppen för en kärnvapenanskaffning finns. Detta gör att man ytterligare måste fundera över hur pass hållbar den politiska viljan att avstå från kärnvapen är på litet längre sikt.

Till detta måste, som jag påpekade i interpellationen, komma en bedömning av det utrikespolitiska läge som Turkiet befinner sig i. Man har där en traditionell motsättning till Grekland som vid flera tillfällen gjort att man varit på gränsen till en militär konflikt. Landet ockuperar delar av Cypern, det ligger i direkt anslutning till ett av världens mest inflammerade krisområden, Mellanöstern, och har dessutom mycket starka historiska band till detta område.

Allt det här gör att jag tycker att det finns mycket starka skäl att sätta frågetecken för en svensk kärnkraftsexport till Turkiet. Det finns naturligtvis länder till vilka det är ännu orimligare att exportera kärnkraft, men problemen i samband med just Turkiet hör nog vid en internationell jämförelse till de svårare. Jag vill därför fråga Hadar Cars: Har man analyserat de problem som jag har tagit upp och, i så fall, vilket resultat har man kommit fram till vid analysen?

Sedan pekade statsrådet på de möjligheter som öppnas om Asca-Atom får den här ordern. Man pekar då på den teknologiska utvecklingen i Asca-Atom och företagets möjlighet att fortsättningsvis konkurrera om order på den internationella marknaden.

Nu har ju folkpartiregeringen sagt att vi inte skall ha mer än elva kärnkraftverk i det här landet. Detta skulle innebära att Asca-Atom inte längre skulle ha någon hemmamarknad. Därför vill jag mot bakgrund av detta uttalande och vad som sägs i interpellationssvaret fråga: Hur bedömer den svenska regeringen Asca-Atoms möjligheter att fortleva och konkurrera på den internationella marknaden i ett läge där Asca-Atoms hemmamarknad har upphört att existera?

Vidare framhåller handelsministern den stora sysselsättningseffekt som en sådan här beställning skulle få. Det är naturligtvis riktigt att en sådan beställning skulle ge en betydande sysselsättningseffekt. Nu vet vi att det ekonomiska risktagandet vid kärnkraftsexport till Turkiet är mycket stort. Turkiet har en mycket svag ekonomi, och riskerna för att exportkreditgarantin måste infrias helt eller delvis är alltså inte försumbara. Därför finns det anledning att fråga sig vilka möjligheter till en alternativ användning av ett sådant här ekonomiskt åtagande regeringen har funderat över. Är det helt klart att det här är det bästa och säkraste sättet att till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader stimulera sysselsättningen i Sverige?

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Pär Granstedt har riktigt uppfattat vad som sagts om att regeringen gör en utrikespolitisk bedömning, innan ett beslut fattas att medge att exportkreditnämnden får bevilja en exportkredit av denna storlek. En utrikespolitisk bedömning ligger självfallet i botten även när det gäller det beslut som regeringen har fattat i exportkreditgarantifrågan.

Det är också riktigt, som Pär Granstedt säger, att NPT-anslutning inte automatiskt innebär grönt ljus för kärnkraftsexport till ett land som har anslutit sig till NPT, dvs. icke-spridningsavtalet. NPT-anslutning är ett grundvillkor, men det är inte det enda villkoret, vilket jag också framhöll i mitt interpellationssvar. Regeringen tar också många andra hänsyn, inte minst med utgångspunkt i Londonriktlinjerna, där det finns med särskilda krav på säkerhet i andra avscenden än vad som berörs i icke-spridningsavtalet.

Interpellanten säger också helt riktigt att Turkiet ligger i en del av världen där det finns betydande osäkerhetsfaktorer. Det finns problem när det gäller att bedöma utvecklingen i regionen. Enligt regeringens uppfattning är osäkerhetsfaktorerna dock inte av sådan art att de föranleder någon ändring av vår bedömning att avgörande vikt måste fästas vid Turkiets NPT-anslutning och Turkiets på detta sätt klart uttalade föresats att avstå från kärnvapen.

Jag vill tillägga att för den händelse att Turkiet mot all förmodan en gång i framtiden skulle säga upp NPT-avtalet innebär det inte, att Internationella atomenergiorganets övervakning kommer att upphöra. De kontrollkrav som uppställts enligt Londonriktlinjerna innebär att IAEA-kontrollen kommer att fortsätta så länge som av Sverige levererad utrustning används.

Man kan vidare, som Pär Granstedt gjorde, diskutera frågan om export av en lättvattenreaktor – som det gäller i detta fall – till Turkiet skulle ge det landet ökade möjligheter att skaffa sig kärnvapen eller inte. I det sammanhanget måste jag säga att det är en synnerligen opraktisk väg för ett land som önskar skaffa sig kärnvapen att försöka göra det med hjälp av en lättvattenreaktor. Vill ett land skaffa sig kärnvapen finns det betydligt enklare vägar att få fram det anrikade uran som behövs, nämligen med hjälp av en forskningsreaktor eller en motsvarande anläggning. Vid användning av en lättvattenreaktor måste man ju upparbeta det utbrända bränsle som kan

Fredagen den
19 januari 1979

*Om kärnkraftsex-
port till Turkiet*

avledas. För det krävs en uppberedningsanläggning som är mycket dyrbar. För att ett land skall få del av denna teknik måste det skriva på ett icke-spridningsavtal och ställa sig under den internationella kontroll som det innebär. Det är icke en praktisk väg om målsättningen är att skaffa sig kärnvapen.

Vår bedömning – och jag tror att flertalet av riksdagens ledamöter delar den – är ändå att länder som skriver på NPT-avtalet och går med på de skärpta kontrollkrav som Londonriktlinjerna innebär inte underlättar för sig, om de senare skulle vilja skaffa kärnvapen, utan snarare tvärtom. De binder sig på ett sätt som minskar och inte ökar riskerna för kärnvapensspridning.

Pär Granstedt tog också upp frågorna om säkerhet för hälsa och miljö. Jag vill understryka att regeringen fäster mycket stor vikt vid att säkerheten för hälsa och miljö blir tillräcklig vid en eventuell export av kärnkraft till Turkiet. Vid premiärminister Ecevit's besök framfördes vårt starka intresse för denna säkerhet i anslutning till en eventuell svensk medverkan till ett turkiskt kärnkraftsprogram. Regeringen klagade bl. a. en önskan att inleda ett samarbete med Turkiet avseende säkerhetsfrågorna.

Ett sådant samarbete kan bl. a. gälla uppbyggnaden och organisationen av tillsynsmyndigheter, utbildning av tillsynspersonal, utarbetande av regelverk och administrativa rutiner i samband med säkerhetstillsyn av kärnkraftverk och hantering av klyvbart material, utformning av fysiskt skydd för kärntekniska anläggningar, kärnsäkerhetsforskning samt slutligen utbyte kring åtgärder för att stärka säkerheten i befintliga anläggningar.

Jag vill med det anförda bara understryka den vikt som vi från regeringens sida fäster vid att en sådan export, om den kommer till stånd, sker på villkor som såväl i spridningsavseende som med tanke på säkerheten i det land som omfattas av denna export fyller mycket långtgående krav.

Slutligen tog Pär Granstedt också upp frågan om Asea-Atoms möjligheter att fortleva. Jag vill där bara erinra om att det f. n. inom statsmakterna pågår diskussioner om Asea-Atoms framtid och att, som ett led i dessa diskussioner, samarbetsavtalet mellan Asea och staten har uppsagts. Asea-Atoms framtid har jag i övrigt ingen anledning att gå in på innan dessa diskussioner har blivit slutförda.

PÄR GRANSTEDT (c)

Herr talman! Jag vet inte riktigt hur jag skall tolka handelsministerns senaste inlägg. Det intryck som man får är att om ett land har anslutit sig till NPT-avtalet och om landet godkänner kontroll enligt Londonriktlinjerna, så är det i princip grönt ljus. Det är i så fall, som jag ser det, en förändring av praxis i hanteringen av denna fråga. Tidigare har man haft principen att detta självklart skall ligga i botten. Men dessutom gör man en bedömning från fall till fall, och där måste man rimligen ta hänsyn till frågor som inrikespolitisk stabilitet och utrikespolitiskt läge.

Nu säger handelsministern att en dylik bedömning har man gjort och därvid konstaterat att förhållandena i Turkiet inte är sådana att man behöver ta speciell hänsyn till dessa problem. Därför frågar man sig vad det egentligen

krävs för att de här in- och utrikespolitiska bedömningarna verkligen skall få någon genomslagskraft.

Vi vet att Turkiet är ett land som inrikespolitiskt inte är särskilt stabilt. Landet har haft ganska varierande regimer. Man har relativt oroliga förhållanden. Vi kan alltså inte med säkerhet uttala oss om den framtida inrikespolitiska utvecklingen i Turkiet ens under den period då man skall bygga ifrågasavarande kärnkraftverk. Vi kan ha våra förhoppningar, men inte mer. Självklart finns det länder som är värre ute än Turkiet ur inrikespolitisk synpunkt, men allvarliga farhågor tycker jag ändå är berättigade.

När det gäller den utrikespolitiska bedömningen är vi alltså eniga om att Turkiet ligger i direkt anslutning till en av världens allvarligaste krishärdar. Dessutom antar jag att vi också är eniga om att Turkiet befinner sig i en tämligen konfliktartad relation till två av sina grannländer.

Då frågar man sig: Vad krävs för att den utrikespolitiska situationen skall bedömas som så allvarlig att den svenska regeringen skall anse sig böra ta hänsyn till detta? Det skulle jag vilja ha något kommenterat. Hur allvarliga skall förhållandena vara för att den här aspekten över huvud taget skall komma med i regeringens bedömning?

Sedan framhåller handelsministern att vägen över lättvattenreaktorer är en opraktisk väg att gå om målet är att skaffa sig kärnvapen. Det kanske man kan hävda. Jag tror inte att Turkiets mål f. n. är att skaffa sig kärnvapen. Jag tror inte det är därför man har tagit upp de här förhandlingarna.

Däremot skulle det i en framtid med ändrade politiska förhållanden uppenbarligen kunna finnas risk för att man vill använda den teknik och de resurser som man har fått den här vägen för att skaffa kärnvapen. Det finns visserligen andra vägar, men meningarna är ju mycket delade om användbarheten av lättvattenreaktorer och resurserna omkring dessa för att skaffa sig kärnvapen. Jag vill bara konstatera att hela den enorma kontrollapparaten, hela studiearbetet kring INFCE, Londogruppen osv. bygger på bedömningen att det finns en risk för att spridning av fredlig kärnteknologi också kan leda till spridning av kärnvapen. Om man inte ansåg att den risken fanns skulle man inte ha satt i gång hela den här kolossala apparaten för att förebygga risken. Därför tycker jag det är rimligt att vi i vår diskussion här i kammaren har som utgångspunkt att det trots allt finns en risk. Sedan kan vi diskutera hur pass lätt och hur pass praktiskt det är att gå den här vägen.

Handelsministern sade att IAEA-kontrollen kvarstår även om Turkiet skulle säga upp sin anslutning till NPT, och det är naturligtvis riktigt rent formellt. Men det är klart att i ett förändrat politiskt läge, där Turkiet säger upp sitt medlemskap i NPT samt kanske bestämmer sig för att utveckla en atombomb och då inte vill ha några IAEA-kontrollanter springande i sina kärnkraftsanläggningar, lär inte vare sig Sverige eller IAEA kunna tvinga Turkiet att ta emot kontrollanterna. Det är sålunda, som jag ser det, en något otrygg garanti. Ett sådant uppträdande förutsätter givetvis att Turkiet i det läget kan skaffa sig en leverantör av klyvbart material som inte kräver IAEA-kontroll, men sådana leverantörer finns ju trots allt. Det är alltså ingen omöjlighet att ett dylikt läge skulle kunna uppstå.

*Om kärnkraftsex-
port till Turkiet*

När det sedan gäller Asca-Atom sade handelsministern att det där pågår diskussioner och att han inte har någon anledning att kommentera Asca-Atoms framtid. Jag bara konstaterar att handelsministern i sitt interpellationssvar åberopar Asca-Atoms framtidsmöjligheter samtidigt som regeringen har gjort uttalanden som, om tankegångarna fullföljs, innebär att Asea-Atom inte har någon hemmamarknad. Därför tycker jag det är rimligt att be att få höra handelsministerns synpunkter på om Asea-Atom verkligen har någon framtid utan en hemmamarknad. Det skulle, enligt min mening, inte behöva föregripa de diskussioner som pågår.

Jag får faktiskt lov att upprepa min fråga om vilken analys man har gjort av de, som jag ser det, mycket allvarliga både inrikespolitiska och utrikespolitiska problemen när det gäller Turkiet, liksom min fråga om bedömningen av Asea-Atoms framtid.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! I mitt interpellationssvar sade jag bl. a. att syftet med det beslut som regeringen fattat när det gällde att bevilja exportkreditgarantin var att ge Asea-Atom möjlighet att bjuda på det här och att det, om Asca-Atom får ordern, innebär att svensk verkstadsindustri kan hoppas på att få sammanlagt ungefär 15 000 årsarbeten för den exporten till Turkiet. Att detta var en faktor bakom beslutet vidhåller jag gärna. Självfallet är vi mycket angelägna om att trygga sysselsättningen för svensk verkstadsindustri, och kan vi göra det på det här sättet, ser vi naturligtvis detta som en positiv bieffekt.

Asea-Atoms möjligheter på lång sikt vill jag inte gå närmare in på, enär det f. n. pågår överläggningar med Asca-Atom om vad som kan göras inom företaget och om hur företaget bör utvecklas. I varje fall f. n. ger förutsättningarna vid handen att Asca-Atom, med den högt utvecklade teknik som företaget har, kan utveckla kärnkraftverk vilka bör ha möjlighet att med framgång konkurrera med kärnkraftverk från andra producenter på utlandsmarknaderna.

Jag har också sagt till Pär Granstedt att vi som bakgrund till beslutet om exportkreditgarantin till Turkiet har gjort utrikespolitiska bedömningar. Vi har därvid kommit fram till att riskerna ur spridningssynpunkt – dvs. om man tänker på riskerna för kärnvapenspridning – vid en försäljning av svensk kärnkraftsteknologi till Turkiet skulle vara obefintliga och att möjligheterna för Turkiet att skaffa sig kärnvapen snarast skulle minskas, om en sådan försäljning kom till stånd. Dessutom utgår vi såsom visst från att den turkiska regeringen inte har några sådana avsikter. Skulle den ha det har den valt en mycket olämplig väg, ur sin egen synpunkt sett, för att nå det målet genom att behöva underordna sig den kontroll som ett undertecknande av icke-spridningsavtalet och godkännande av de regler som utarbetats i London-riktlinjerna innebär.

Sedan kan man naturligtvis inte heller bortse från sådana faktorer som att Turkiet – interpellanten var inne på det – är ett fattigt land. Det innebär bl. a. att Turkiet år 1977 för sin oljeimport måste betala lika mycket som landet fick

Om kärnkraftsexport till Turkiet

in totalt av hela sin exportförsäljning. Det ensidiga beroendet på energiområdet av en dyr och allt dyrare råvara är ett av de problem som håller turkarna kvar i fattigdom. Kan man bryta detta beroende och ge dem förutsättningar, t. ex. genom att som en del i ett alternativt energiprogram använda sig av atomkraft, ökas förutsättningarna för en ekonomisk förbättring i landet som kan höja deras levnadsstandard och även ge dem utsikter till att förbättra sin utrikeshandel och sin ekonomi, som f. n. är dålig.

Vi är medvetna om de problem Turkiet har, men vi ser denna kärnkraftsexport som ett verkningsfullt sätt att kunna bidra till en förbättring även av den turkiska ekonomin. På det internationella planet pågår överläggningar om möjligheterna att vidta internationella solidaritetsaktioner för att hjälpa Turkiet i dess nuvarande ekonomiska bryderi.

Jag tror att jag med dessa synpunkter har svarat på flertalet av Pär Granstedts frågor.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Handelsministern upprepar att regeringen har gjort en utrikespolitisk bedömning. Men mysteriet hur en utrikespolitisk bedömning av Turkiet kan leda fram till resultatet att det är ett land som det inte är några problem att exportera kärnkraft till kvarstår. Hur involverat skall ett land vara i världens krishärddar, hur instabila regimer måste det vara på det inrikespolitiska planet för att regeringen skall anse att det finns problem på detta område? Det har jag inte fått någon klarhet i under den här diskussionen.

Det verkar nu som om regeringen skulle ha en syn som innebär att export av kärnkraft minskar risken för att landet i fråga skaffar sig kärnvapen. Det var ungefär så handelsministerns argumentation gick – bakgrunden var alltså att exporten av kärnkraft närmast skulle försvåra möjligheterna för Turkiet att skaffa sig kärnvapen. Det låter antyda en märklig policyförändring. Det skulle innebära att Sverige i framtiden bör inrikta sig på att sälja kärnkraftverk till de länder där risken för anskaffning av kärnvapen är allra störst. Detta är en oerhört viktig fråga. Den borde kanske vara värd en interpellationsdebatt för sig, eftersom man här vänder på hela problematiken. Kärnkraftsexport är inte längre ett problem som kräver säkerhetsåtgärder och en prövning från fall till fall, utan är – under förutsättning av IAEA-kontroll och Londonriktlinjer – ett medel som minskar risken för kärnvapenanskaffning. Jag skulle vilja påstå att konsekvenserna av en sådan exportpolitik från regeringens sida skulle kunna bli mycket långtgående.

Oklarheten om vilka bedömningar regeringen verkligen har gjort när det gäller Turkiet kvarstår – de har snarare fördjupats – efter handelsministerns senaste inlägg.

Handelsministern för ett resonemang om att kärnkraftsexporten skulle kunna ha en mycket stor betydelse för Turkiets ekonomiska utveckling. Det resonemanget bygger på att oljeimporten är en tung utgift för Turkiet. Det är säkerligen riktigt att oljeimporten är en tung utgift för Turkiet, men vi skall inte inbilla oss att byggandet av kärnkraftverk och driften av desamma är gratis. Alla siffror tyder på att kärnkraftsproducerad energi i och för sig inte är

*Om kärnkraftsex-
port till Turkiet*

billigare än olja. Eftersom Turkiet är beroende av utländsk teknik och av tillförsel utifrån av anrikat uran, kommer en mycket stor del av kostnaderna att betalas till utlandet. Det är möjligt att man kan påvisa skillnad i importutgifterna mellan ett oljealternativ och ett kärnkraftsalternativ i fallet Turkiet. Det fördrar i så fall en mer grundlig analys. Men jag tror att det är litet överoptimistiskt att föreställa sig att skillnaden skulle vara av sådan betydelse att den på ett påtagligt sätt skulle påverka Turkiets ekonomiska läge. Jag tror alltså inte att man kan åberopa det argumentet för svensk kärnkraftsexport till Turkiet.

Jag tycker att detta är en mycket viktig fråga, eftersom krav på Sverige att exportera kärnkraft kanske kommer att dyka upp från andra håll. Det är klart att de länder som i första hand kommer att höra av sig till Sverige för att få köpa kärnkraftverk i många fall blir de som kan ha svårigheter att få köpa dem på andra håll. Tendenser att mjuka upp Sveriges policy när det gäller bedömningen av vilka länder som kan tänkas få köpa kärnkraftverk av Sverige kan alltså få en mycket stor betydelse i framtiden. Det finns anledning att tänka sig att Turkietexporten kan få en viss prejudicerande betydelse och att regeringen kan få stora bekymmer när den skall göra analyser av vilka länder som kan vara lämpliga att exportera kärnkraftverk till och vilka som inte är det.

Jag har tidigare några gånger räknat upp alla de inrikes- och utrikespolitiska skäl som gör att Turkiet verkligen hör till de länder som man måste fundera mycket noga över och där problemen i samband med en kärnkraftsexport är mycket stora. Jag har inte fått riktigt klart för mig vilka inrikes- och utrikespolitiska motiv som måste föreligga för att den nuvarande regeringen inte skall anse det lämpligt med en kärnkraftsexport.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! I fråga om vilket som är dyrast, olja eller kärnkraft, både nu och på sikt har ju herr Granstedt alldeles nyss haft en debatt med energiministern Carl Tham, som har gett svar på den frågan. Därför har jag ingen anledning att upprepa det men möjligen att ställa frågan om herr Granstedt har någon egen bedömning av sannolikheten av att oljan under de närmaste 20–30 åren kommer att sjunka i pris eller av att prisutvecklingen på oljan kommer att bli helt annorlunda än vad andra instanser håller för mest sannolik. Att ett land som Turkiet, som är så beroende av en enda energikälla, oljan, att det måste använda samtliga sina exportinkomster – man har alltså inte någonting kvar från exporten för någon annan vara sedan man har betalt sin oljeräkning – har ett berättigat intresse att försöka finna alternativa vägar att skaffa sig energi, tycker jag borde vara naturligt för de flesta att bejaka. Men herr Granstedt kan inte bejaka det. Han undrar om Turkiet inte kan fortsätta att betala de för varje år allt dyrare oljeräkningarna. Han tycker att tanken från Turkiets sida att försöka finna alternativa vägar för sin energiförsörjning – i varje fall om de vägarna innefattar kärnkraft – inte är någonting som man från svensk sida bör ta hänsyn till. Men det gör vi i regeringen. Och jag tror att det är en riktig bedömning.

Herr Granstedt återkommer oavbrutet till frågan om detta är någon ändring i regeringens politik. Nej, det är det inte. Vi prövar, precis som jag redan understrukt, från fall till fall möjligheterna och förutsättningarna för svensk kärnkraftsexport till de länder som kan komma att eventuellt vilja köpa kärnkraftverk från Sverige. I botten på de bedömningarna ligger i första hand säkerhetsförhållandena, att de här länderna har skrivit på icke-spridningsavtalet och att de anslutit sig till riktlinjerna. Våra säkerhetsbestämmelser går i det fallet längre, tror jag, än någon annan tänkbar kärnkraftsexporterande nations. Jag berörde i min första replik alla de områden som vi tog upp i samtalen med premiärministern Ecevit och där vi anmälde att vi hade önskemål om och intresse av att bidra till att säkerheten med en sådan här anläggning, om den exporteras till Turkiet, blir så fullgod som man kan förutsätta. På det området liksom när det gäller att göra den utrikespolitiska bedömningen av landets stabilitet tycker jag att jag har gett herr Granstedt ett alldeles fullständigt svar.

Slutligen skildringen av vad som händer om Turkiet senare skulle välja att säga upp sina avtal och utesluta inspektörerna från IAEA från rätten att komma in i landet och inspektera. Herr Granstedt menar att något sådant skulle kunna ske. Då skulle man kunna använda det bränsle som man kunde få fram från en kärnkraftsreaktor för att skaffa sig kärnvapen. Jag vill bara säga att fysiska förutsättningar för ett land att stänga ute inspektörer finns det självfallet. Men den internationella opinion som det landet i det läget skulle möta kan det landet inte bortse från. Bakom de här avtalen finns stormakternas bestämda vilja att hindra kärnvapenspridning. Jag måste ställa frågan: Var skulle Turkiet köpa sitt uran, om man skulle ge sig in på den här linjen? Var skulle man över huvud taget få det material som skulle behövas för att fortsätta en sådan verksamhet? Dessutom skulle landet sannolikt få mycket kraftiga verkningar på sin ekonomi, på grund av de åtgärder den internationella gemenskapen skulle rikta mot det om det bröt mot gällande internationella avtal.

Det finns många typer av skräckskildringar som vi kan uppehålla oss vid, men jag tror att det här är en av de minst realistiska. Det är en av orsakerna till regeringens bedömning att kärnkraftsexport till Turkiet skulle vara fullt tänkbar.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Till att börja med kanske jag skall meddela att den debatt jag nyss förde med statsrådet Tham inte handlade om kärnkraftens ekonomi utan om dess säkerhetsfrågor.

Jag tror inte att priset på olja kommer att sjunka. Jag tror i och för sig knappast att priset på kärnkraft heller kommer att sjunka. Hittills visar i alla fall erfarenheten att kärnkraftens prisutveckling varit snabbare än oljans – trots de stora oljeprishöjningar som kom i släptåget på oljekrisen 1973. Men när man ser det hela på litet längre sikt finner man att det också finns andra sätt att klara sin energiförsörjning än att välja mellan olja och kärnkraft. Det här är en stor debattfråga, som vi kanske inte skall ta upp kammarledamö-

*Om kärnkraftsex-
port till Turkiet*

ternas tid med just nu – även om mycket få är närvarande här. Men föreställningen att vi bara har att välja mellan kärnkraft och olja bedömer jag som felaktig.

Jag tycker fortfarande att regeringens bedömningar är oklara. Alla de argument för en kärnkraftsexport till Turkiet som handelsministern anför – och som alltså skulle ligga i regeringens utrikespolitiska bedömning – är argument som är tillämpliga på varje land som har undertecknat NPT, som godkänner IAEA-kontrollen och kontroll enligt Londonriktlinjerna. Varje sådant land stämmer alltså med den beskrivning och de argument som handelsministern lägger fram. Samtidigt säger handelsministern att man gör en bedömning av länderna från fall till fall. Men hur den specialbedömningen av Turkiet har utfallit har inte handelsministern sagt ett enda ord om – eftersom det han har redovisat är helt generella saker, exempelvis att det förutsätts att resp. land ingått NPT-avtal, godkänner IAEA-kontroll och Londonriktlinjerna. Likadant är det med resonemanget om framtidsperspektivet, om den internationella opinionen vad gäller den som säger upp kontrollavtal. Det är också sådant som inte är specifikt för Turkiet utan skulle kunna gälla varje land som uppfyller de mer formella kriterierna.

Jag har pekat på att Turkiet är ett land som befinner sig i ett oerhört utsatt läge. Fortfarande har jag alltså inte fått någon kommentar!

Ett annat land som har förekommit i debatten om svensk kärnkraftsexport är Iran. Jag kan inte finna något argument bland dem som handelsministern anført för en export till Turkiet som inte också skulle kunna vara tillämpligt på Iran, om det landet godkänner kontrollavtalen. Men man kan fråga sig vad vi hade tyckt om Sverige hade börjat exportera kärnkraft till Iran – med de inrikespolitiska förhållanden och den osäkerhet som f. n. råder där.

Jag tycker att det här är en alltför allvarlig fråga för att avfärdas med generella bedömningar. Man kan inte helt förbigå de specifika förhållanden som gäller Turkiet. Låt mig något kommentera framtidsvisionen om vad som skulle hända om Turkiet under ändrade politiska förhållanden skulle säga upp kontrollavtalen. Hadar Cars säger att den internationella opinionen skulle bli så fruktansvärd att landet nästan inte kan göra det. Jag vill bara konstatera att det är lätt att iaktta att länder kan ta sig för väldigt mycket utan att den internationella opinionen blir av den arten att vi får några allvarliga konsekvenser. Man kan ockupera grannländer, man kan förtrycka mänskliga rättigheter och mycket annat, om de utrikespolitiska förhållandena är sådana. Jag är övertygad om att man också kan säga upp internationella kontrollavtal utan att utlösa den verkningsfulla bojkott som världsoptionen knappast lyckats genomföra mot något annat land heller.

I fråga om var det här landet kan köpa sitt uran är det bara att konstatera att det finns möjligheter redan i dag att köpa uran utan att underkasta sig dessa kontroller. Det finns en svart marknad, och det finns länder som inte är så nogräknade på det här området. Så de garantierna finns alltså inte heller.

Jag väntar fortfarande på en redovisning av hur man bedömt de för Turkiet specifika problemen.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Den debatt som jag åsyftade då herr Tham och herr Granstedt diskuterade priserna var inte den som ägde rum i dag utan den som ägde rum för någon tid sedan.

Sedan vill jag för fjärde gången – nu naturligtvis något resignerad inför tanken att herr Granstedt inte skulle uppfatta vad jag säger den här gången heller – upprepa att regeringen inte i sina bedömningar utgår enbart från att ett land skall ha skrivit under dessa avtal, icke-spridningsavtalet och Londonriktlinjerna, utan att regeringen därutöver gör en politisk bedömning av landet såsom lämpligt objekt för en eventuell försäljning av ett svenskt kärnkraftverk.

Hur den bedömningen utfallit i Turkiets fall framgår av att regeringen har – vilket ju är utgångspunkten för herr Granstedts interpellation – medgett exportkreditnämnden att bevilja exportkreditgaranti. Det innebär inte en definitiv bindning till att export också kommer till stånd – vilket jag också framhöll alldeles klart i mitt första inlägg – eftersom detta kräver ett utförseltilstånd och något sådant inte kommer att beviljas förrän en ansökan inkommit, i ljuset av vad vi då vet om förhållandena i Turkiet och självfallet med den grundläggande förutsättningen att Turkiet vid den tidpunkten har ratificerat icke-spridningsavtalet m. m.

Jag nämnde också för herr Granstedt – jag upprepar det nu, bara för tredje gången – att vi i samband med Ecevits besök gick igenom en lång rad säkerhetsåtgärder utöver dem som finns upptagna i icke-spridningsavtalet och Londonriktlinjerna och sade att det är sådana faktorer som vi vill att man skall ta hänsyn till om en svensk kärnkraftsexport till Turkiet kommer till stånd. Det är alltså inte så att vi är beredda att sälja till alla som skrivit på, utan vi har särskilda krav därutöver, mycket långtgående krav.

Våra utrikespolitiska bedömningar gör vi för ett land i taget, och nu har det gällt Turkiet. Där är alltså slutsatsen av bedömningen att en kärnkraftsexport till Turkiet kan tänkas medges och att Asca-Atom får vara med och tävla i konkurrensen om ett sådant kärnkraftverk.

Slutligen – för min del slutligen – vill jag säga att det som Karin Söder sade i en debatt här den 3 februari 1978 är någonting som den svenska regeringen i alla avseenden kan ansluta sig till när det gäller dessa frågor. Hon sade:

”Jag finner inte det här vara tillfället för en mera ingående diskussion om hur u-ländernas energiproblem kan lösas. Låt mig dock, för att undvika missförstånd, erinra om regeringens uppfattning att alla stater har en självklar rätt att själva fastställa sin energipolitik. De villkor och den kontroll som på kärnkraftens område knyts till överföringar från ett land till ett annat innebär inte något ifrågasättande av denna rätt.”

Den svenska regeringen står i dag som tidigare fullständigt och helhjärtat bakom detta.

Nu tänker jag inte ta till orda igen, för om herr Granstedt inte förstått mig nu tror jag inte han kommer att förstå mig om jag upprepar det hela en gång till.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Låt mig börja med att konstatera att jag naturligtvis ställer mig bakom uttalandet om varje stats rätt att själv välja sin energipolitik, men det innebär givetvis ingen skyldighet för Sverige att exportera kärnkraftverk till varje land som vill ha det, och det tror jag inte herr Cars menar heller.

Allt det som herr Cars var vänlig nog att upprepa för mig hade jag uppfattat redan vid det första tillfället. Men problemet är att trots att handelsministern ett antal gånger nu talat om att regeringen gör en bedömning från fall till fall av länder så har han alltså inte velat tala om för mig hur bedömningen utfallit här, hur man analyserat Turkiets inrikespolitiska förhållanden och stabilitet, hur man analyserat betydelsen av Turkiets relationer till Grekland och Cypern och hur man bedömt effekterna av Turkiets närhet till Mellanöstern. Alla de här frågorna har handelsministern, trots upprepade inlägg, konsekvent underlåtit att gå in på. Det var det som var kärnfrågan i interpellationen, och det är det problemet jag har återkommit till i varje replik. Jag tycker det är beklagligt att jag inte har fått svar på det som interpellationen i grund och botten handlade om.

Eftersom herr Cars inte tänker gå upp mera i den här debatten får jag alltså ge upp. Jag får inte svar på huvudfrågan i min interpellation. Det går inte att få någon redovisning från regeringen i det här fallet.

Jag kan då inte befria mig från misstanken att den analys som jag efterlyser inte har varit så omsorgsfull och grundlig att herr Cars anser sig kunna redovisa den här i kammaren.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:401–409 till konstitutionsutskottet

1978/79:410 och 411 till finansutskottet

1978/79:412–415 till skatteutskottet

1978/79:416 och 417 till justitieutskottet

1978/79:418 till lagutskottet

1978/79:419 och 420 till utrikesutskottet

1978/79:421–424 till försvarsutskottet

1978/79:425–428 till socialförsäkringsutskottet

1978/79:429–434 till socialutskottet

1978/79:435–439 till kulturutskottet

1978/79:440–452 till utbildningsutskottet

1978/79:453–455 till trafikutskottet

1978/79:456 till arbetsmarknadsutskottet

1978/79:457–464 till trafikutskottet

1978/79:465–472 till jordbruksutskottet

1978/79:473–481 till näringsutskottet

1978/79:482–486 till arbetsmarknadsutskottet

1978/79:487 till näringsutskottet

1978/79:488 till civilutskottet

Nr 69

Fredagen den
19 januari 1979

§ 7 Talmannen meddelade att propositionerna nr 100 och 101 skulle sättas sist på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde.

§ 8 Anmälades och bordlades

Motioner

1978/79:489 av *Stig Gustafsson* och *Kurt Hugosson* om översyn av data-lagen

1978/79:490 av *Stig Gustafsson* och *Kurt Hugosson* om en vidgad lagstiftning om personregister

1978/79:491 av *Christina Rogestam m. fl.* om presstödet till icke svenskspråkiga tidningar

1978/79:492 av *Tage Adolfsson m. fl.* om konsekvenserna av en socialistisk omdaning av samhället

1978/79:493 av *Kurt Hugosson m. fl.* om den statliga statistikproduktionen

1978/79:494 av *Tage Adolfsson m. fl.* om beskattningen av extra arbetsinsatser

1978/79:495 av *Karin Ahrland* och *Bonnie Bernström* om särbeskattning av förmögenhet m. m.

1978/79:496 av *Knut Wachtmeister* om en utvärdering av mellanölsförbudet

1978/79:497 av *Knut Wachtmeister* om förtidsåterbetalning av överskjutande skatt

1978/79:498 av *Håkan Winberg* och *Inger Lindquist* om ändring av bevissäkringslagen

1978/79:499 av *Ralf Lindström m. fl.* om ytterligare tjänster till den föreslagna länsrätten i Blekinge län

1978/79:500 av *Per-Axel Nilsson m. fl.* om fortsatt nyttjande av kriminalvårdsanstalten i Lärbro

1978/79:501 av *Håkan Winberg* och *Inger Lindquist* om motivering av beslut i resningsärenden

1978/79:502 av *Sture Korpäs m. fl.* om biståndssamarbetet mellan Sverige och Vietnam

1978/79:503 av *Bo Lundgren* och *Wiggo Komstedt* om importen av socker

1978/79:504 av *Roland Brännström* och *Lilly Hansson* om dagersättningen vid mönstring

1978/79:505 av *Tage Adolfsson m. fl.* om slopande av arbetsgivaravgifter beträffande anställda ungdomar

1978/79:506 av *Sven Aspling m. fl.* om vissa studiesociala frågor

1978/79:507 av *Bengt Kindbom* och *Karin Andersson* om pensionstillskottet för änkor

1978/79:508 av *Kjell Nilsson* och *Doris Håvik* om patientkostnaden inom företagshälsovården

1978/79:509 av *Olof Palme m. fl.* om åtgärder inom barn- och familjepolitiken

- 1978/79:510 av *Anna-Greta Skantz* om besvär i ärende rörande allmän försäkring
- 1978/79:511 av *Birgitta Dahl m. fl.* om en samlad översyn av stödåtgärder till handikappade barn och deras familjer
- 1978/79:512 av *Märta Fredrikson m. fl.* om åtgärder mot synstress
- 1978/79:513 av *Göran Karlsson m. fl.* om återkrav av bidragsförskott
- 1978/79:514 av *Göran Karlsson m. fl.* om arbetsmiljölagen
- 1978/79:515 av *Olof Palme m. fl.* om åtgärder för de äldre
- 1978/79:516 av *Olof Palme m. fl.* om barnomsorgen
- 1978/79:517 av *Kurt Hugosson m. fl.* om ändrad organisation och förstärkta resurser för Radio Göteborg
- 1978/79:518 av *Olle Aulin* om ökat inflytande för läns skolnämnderna
- 1978/79:519 av *Britta Bergström* om inrättande av institutionsföreståndartjänster inom gymnasieskolan. m. m.
- 1978/79:520 av *Birgitta Dahl m. fl.* om barnavårdsläroutbildningen
- 1978/79:521 av *Bertil Fiskesjö* om översyn av den treåriga naturvetenskapliga gymnasielinjen
- 1978/79:522 av *Margot Håkansson* och *Elver Jonsson* om hälso- och friskvård inom skolväsendet
- 1978/79:523 av *Olof Palme m. fl.* om ökad förskolläroutbildning
- 1978/79:524 av *Rolf Rämgård m. fl.* om tillgodoräkning av föreningsmeriter vid intagning till högskola. m. m.
- 1978/79:525 av *Georg Andersson m. fl.* om en samhällsekonomisk analys av virkestransporter
- 1978/79:526 av *Kerstin Andersson* i Hjärtum och *Kerstin Göthberg* om rätt för rörelsehindrade att utan extra kostnad utnyttja SJ:s förstaklassvagnar
- 1978/79:527 av *Hugo Bengtsson* och *Hans Pettersson* i Helsingborg om hjälptelefoner vid vissa vägar
- 1978/79:528 av *Lilly Hansson m. fl.* om transportstödet
- 1978/79:529 av *Kurt Hugosson m. fl.* om åtgärder mot olaga taxiverksamhet
- 1978/79:530 av *Gunnel Jonäng m. fl.* om nya arbetsobjekt för SJ:s verkstäder i Bollnäs
- 1978/79:531 av *Marianne Karlsson* om upprustning av järnvägslinjen Mjölby-Ödeshög
- 1978/79:532 av *Marianne Karlsson* om slopande av bestämmelserna om halvljuskörning under dagtid
- 1978/79:533 av *Sven Mellqvist m. fl.* om statligt stöd för om- och tillbyggnad av Visby hamn
- 1978/79:534 av *Johan Olsson m. fl.* om åtgärder för att öka kollektivresandet
- 1978/79:535 av *Knut Wachtmeister* och *Rune Rydén* om översynen av taxinäringen
- 1978/79:536 av *Håkan Winberg* om upprustning av järnvägslinjen Forsmo-Hoting

- 1978/79:537 av *Ylva Annerstedt* om krav på oljelänsor ombord på fraktfartyg i Mälaren
- 1978/79:538 av *Åke Gillström* om slybekämpningen
- 1978/79:539 av *Mats Hellström m. fl.* om utredning angående föroreningar från bilavgaser
- 1978/79:540 av *Yngve Nyquist m. fl.* om hanteringen av järnskrot
- 1978/79:541 av *Bengt Wiklund m. fl.* om lokalisering till Sollefteå av norra skogsinstitutet
- 1978/79:542 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg* om utveckling av vätgasdrivna bilar m. m.
- 1978/79:543 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg* om åtgärder för att utveckla skogsnäringen
- 1978/79:544 av *Mats Hellström m. fl.* om den framtida råvarutillgången
- 1978/79:545 av *Marianne Karlsson* om innovationsfrämjande åtgärder
- 1978/79:546 av *Yngve Nyquist m. fl.* om åtgärder för att utveckla gruvhanteringen
- 1978/79:547 av *Arne Pettersson* och *Valter Kristenson* om automatspel m. m.
- 1978/79:548 av *Rolf Rämgård m. fl.* om bankinspektionens tillsynsuppgifter
- 1978/79:549 av *Rolf Rämgård m. fl.* om landsbygdens elektrifiering
- 1978/79:550 av *Knut Wachtmeister* om vidgade uppgifter för utvecklingsfonderna
- 1978/79:551 av *Kjell-Olof Feldt m. fl.* om regionalpolitiska åtgärder i Kopparbergs län
- 1978/79:552 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg* om lokaliseringspolitiska åtgärder för de mellansvenska industrilänen
- 1978/79:553 av *Hagar Normark m. fl.* om uppföljning av lämnat lokaliseringsstöd
- 1978/79:554 av *Yngve Nyquist m. fl.* om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten i Kopparbergs län
- 1978/79:555 av *Johan Olsson m. fl.* om beredskapsarbete inom jord- och skogsbruket
- 1978/79:556 av *Christina Rogestam* om viss översyn av arbetsmarknads-kungörelsen
- 1978/79:557 av *Martin Segerstedt m. fl.* om sysselsättningsgrupper inom skogsbruket
- 1978/79:558 av *Hans Alsén* och *Per Bergman* om huvudmannaskapet för räddningstjänsten
- 1978/79:559 av *Sonja Fredgardh* och *Stig Josefson* om beredskap mot snöoväder
- 1978/79:560 av *Kurt Hugosson m. fl.* om förenklad hantering av bostadsbidragen
- 1978/79:561 av *Marianne Karlsson* om avveckling av vissa kommittéer
- 1978/79:562 av *Joakim Ollén* om återinförande av mellanölet
- 1978/79:563 av *Joakim Ollén* om alkoholreklam, m. m.

Fredagen den
19 januari 1979

Anmälan av interpellationer

1978/79:564 av *Doris Håvik m. fl.* om översyn av sjukreseförordningen
1978/79:565 av *Doris Håvik m. fl.* om översyn av reglerna för ersättning vid resor inom arbetsmarknadsutbildningen
1978/79:566 av *Ingrid Diesen m. fl.* om rytmik och dans inom samhällets barnomsorg
1978/79:567 av *Ingrid Diesen m. fl.* om utbildningen i dans
1978/79:568 av *Roland Sundgren m. fl.* om snabbtåg inom Mälarregrionen
1978/79:569 av *Roland Sundgren m. fl.* om lantbruksnämndernas medverkan till att minska antalet järnvägsplankorsningar.

§ 9 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 18 januari

1978/79:132 av *Karin Nordlander (vpk)* till statsrådet Hedda Lindahl om personalpolitiken inom sjukvårdssektorn:

De tragiska händelser som inträffat på Malmö Östra sjukhus har än en gång riktat uppmärksamheten på den personalsituation som råder inom sjukvården i dag. Problemen finns inte enbart inom långtidsvården, vars förhållanden jag tagit upp i en särskild fråga, utan gäller sjukvården som helhet. Rationaliseringstänkandet och löpandebandsprincipen har numera överförts även till sjukvården, med ökad stress som följd för de anställda. Den ständiga underbemanningen på personalsidan skapar omöjliga arbetsförhållanden. Detta påverkar i sin tur personalomsättningen, som i dag har nått helt oacceptabla proportioner. Speciellt gäller detta inom långtidsvården, där arbetet med de svårt sjuka är särskilt betungande.

Den personalpolitik som förts under många år när det gäller sjukvården speglar kapitalismens hela syn på människor. Det är bara så länge man är "lönsam" som man räknas. Står du i produktionen och är i produktiv ålder, då har du åsatts ett värde som det finns intresse att bevara. Men har du inte kommit in i produktionen eller, som patienterna i långvården, kommit på andra sidan produktionsåldern, då anses du inte mycket värd att satsa resurser på. Det visar njugetheten när fördelningen sker av de ekonomiska resurserna till långvården.

Följden av den dåliga personalpolitiken blir att allt fler av den utbildade ordinarie personalen slutar sitt arbete eller övergår till en deltidsanställning. De står helt enkelt inte ut med att inte kunna fullgöra sitt arbete med att ta hand om patienterna på ett för dem tillfredsställande sätt. Och då hamnar personalansvariga i den situationen att de tvingas rekrytera helt oerfarna ungdomar, som placeras på jobb utan att de ens fått en godtagbar introduktion. Det är ofta ungdomar som tar det som ett övergångsjobb som de inte

tänker fortsätta med.

De politiskt ansvariga har trots vetskap om personalproblemen nonchalerat dem, de har inte lyssnat vare sig på de anställda eller på de fackliga organisationernas krav.

Tyvärr måste man då konstatera att de fackliga organisationerna inte drivit personalfrågorna tillräckligt hårt. Av Kommunals 100 000 sjukvårdsbiträden har mindre än hälften tillfredsställande utbildning.

Av pressuppgifter framgår att det inte i första hand är läkare det varit brist på, utan bristerna finns beträffande personal som arbetar på basplanet – den personal som inte bara borde ha tillsynsuppgifter utan också omvårdande uppgifter. En adekvat utbildning måste här vara ett oeftergivligt krav.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Hedda Lindahl få ställa följande fråga:

Är statsrådet nu beredd att ta upp personalproblemen inom hela sjukvårdssektorn och ta initiativ till att tillräckliga utbildningsresurser ställs till förfogande?

1978/79:133 av *Anders Dahlgren* (c) till jordbruksministern om differentierade avgifter på svinproduktion:

Riksdagen beslöt 1977 att åtgärder skulle vidtas för styrning av animalieproduktionens utbyggnad i syfte att begränsa utbyggnaden av större företag och ge utrymme för en ökad produktion av fläsk och ägg vid utvecklingsbara företag. Styrningen skulle ske genom differentierade avgifter, och det förutsattes att åtgärden skulle bli ett effektivt instrument för att begränsa de större företagens utbyggnad.

Regeringen har därefter uppdragit åt jordbruksnämnden att fastställa avgiftsuttaget, varvid föreskrevs att nämnden borde bedriva arbetet så att avgift om möjligt kunde börja tas ut den 1 januari 1979.

I skrivelse till regeringen den 8 december 1978 om kompensation till jordbruket och viss livsmedelsindustri fr. o. m. den 1 januari 1979 till följd av kostnadsutvecklingen m. m., har jordbruksnämnden anmält att differentierade avgifter kommer att uttas på värphöns från 1 januari 1979.

I fråga om fläsk har något system inte utarbetats. Nämnden anför som skäl att de administrativa svårigheterna är större än man kunnat förutse. Nämnden arbetar vidare, men någon tidsram anges inte. I sitt beslut i anledning av nämndens skrivelse har regeringen inte kommenterat dröjsmålet. Det betyder att frågan om införande av differentierade avgifter för svin har uppskjutits på obestämd tid.

Denna situation är inte acceptabel. Om de nya riktlinjerna för jordbrukspolitiken med satsning på familjelantbruket skall kunna fullföljas är det nödvändigt att hindra en fortsatt koncentration av fläsk- och äggproduktionen till ett fåtal mycket stora enheter.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga jordbruksministern:

Vilka åtgärder avser jordbruksministern att vidta för att riksdagens beslut om differentierade avgifter på svinproduktion skall kunna genomföras utan onödigt dröjsmål?

Fredagen den
19 januari 1979

1978/79:134 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om forskares tillträde till arbetsplatser:

Anmälan av interpellationer

Arbetslivsforskningen tillmäts allmänt en alltmera ökad betydelse. Det har att göra med stora förändringar som ägt rum på arbetsplatserna under senare år och som skärpt läget för eller skapat nya problem för lönarbetarna. De fackliga organisationerna visar ett starkt ökat intresse för de möjligheter som öppnas av forskning beträffande arbetslivet. Intresset bland forskarna för förhållanden på arbetsplatserna visar en stark tillväxt. Staten har stärkt stödet till arbetslivsforskningen.

Arbetslivsforskningen spänner över ett stort antal frågor och omfattar en rad discipliner. Det går inte att dra någon skarp gräns kring arbetslivsforskningen, framhåller nya arbetsrättskommittén i sitt delbetänkande Fackliga förtroendemän, möten på betald arbetstid och arbetslivsforskning (Ds A 1977:4). "Som exempel på frågor som intresserar arbetslivsforskarna kan nämnas arbetslöshet, arbetsorganisation, datafrågor, anställningsskydd, styrning av produktionen, utslagning, olycksfall, frånvaro, arbetsskador, löneformer, arbetstider, medbestämmande och arbetsmiljö. Sådan forskning spänner över vida fält. Det kan röra sig om företagsekonomi, nationalekonomi, ekonomisk historia, historia, sociologi, socialpsykologi, pedagogik, psykologi, kulturgeografi, arbetsrätt, arkitektur, industriell ekonomi och organisation, hygien och socialmedicin. Även den tekniska och medicinska forskningen kan lämna värdefulla bidrag till arbetslivsforskningen. Det tvärvetenskapliga samarbetet är betydelsefullt för forskningen inom arbetslivet."

Om forskningen beträffande arbetsplatsernas problem skall ge resultat är givetvis en första förutsättning att forskarna har tillträde till arbetsplatserna och fritt kan bedriva sin forskning. Samtidigt som arbetsköparna själva beställt, betalat och styrt forskning har de på olika sätt hindrat eller försvårat arbetslivsforskning som de ogillat, bl. a. genom att vägra tillträde till arbetsplatserna.

För att kartlägga de svårigheter som forskningen på arbetslivets område stöter på har Sveriges sociologförbund genomfört en enkät om arbetslivsforskningens handlingsutrymme. Enkäten sändes ut till 274 personer, och svar kom in från 173. Bortfallet var alltså 101 personer eller 37 %.

Resultatet av undersökningen gav en skrämmande bild av det som brukar kallas forskningens "frihet". Mer än hälften av forskarna hade personlig erfarenhet av att hindras i sin forskning. Det vanligaste hindret var att man över huvud taget inte släppts in på den arbetsplats vid vilken man tänkt bedriva forskning. 24 % hade vägrats tillträde till arbetsplats. 22 % hade inte fått tillgång till begärda uppgifter. 12 % hade fått sina rapporter censurerade, och 11 % hade råkat ut för att rapporterna hemligstämplats. 7 % hade blivit utestängda från arbetsplats på vilken de redan kommit i gång med forskning.

En presentation av undersökningen vid ett symposium om samhällsforskningen och arbetslivet sägs: "Många tror att det endast är en handfull arbetslivsforskare som motarbetats vid genomförandet av sina projekt. Massmedia har endast behandlat den här typen av problem i samband med ett fåtal projekt. Att arbetslivsforskare fritt får bedriva sitt arbete har framställts som regel och fallen av motarbetande som undantag. *I verkligheten är det snarare detta första, att arbetslivsforskare fritt fått bedriva sitt arbete, som är undantagsfallet.*"

Bland parter och instanser som man anser sig ha blivit motarbetad av nämns oftast lokala företagsledningar. Lokal företagsledning anges av 35 % av forskarna. 13 % nämner SAF eller arbetsgivarförbund. 12 % anser sig ha blivit motarbetade av central offentlig myndighet.

Problemen har ökat mycket dramatiskt under senare år. 74 % av de incidenter som inneburit att forskare förvägrats begärda uppgifter har inträffat under 1975 och 1976. 64 % av fallen av "tillträdesförbud" har ägt rum under dessa två år. Till samma tid hänför sig 54 % av de censurerade rapporterna och 43 % av hemligstämplingarna.

En tes som förts fram från SAF-håll är att arbetslivsforskningens problem ute på företagen främst beror på att forskarna i fråga är unga och oerfarna. Undersökningens resultat stöder ej denna tes. De minst erfarna forskarna har i realiteten den lägsta problemfrekvensen.

Nya arbetsrättskommittén skriver i det anförda betänkandet: "I dag finns ett rättsligt hinder för att arbetstagarorganisationen skall kunna genomföra sådan forskning på arbetslivets område som den anser vara angelägen, nämligen att arbetsgivaren i kraft av sin rätt att förfoga över arbetsplatsen kan vägra att upplåta arbetsplatsen för viss slags forskning. Detta hinder måste undanröjas genom en uttrycklig lagregel. Först då likställs parterna på den här punkten och forskarna får möjligheter att tillsammans med de anställda och den fackliga organisationen genomföra de forskningsuppgifter som de finner angelägna."

Kommittén föreslår att arbetsgivare skall vara skyldig att låta forskare som bedriver arbetslivsforskning komma in på arbetsplats och vara verksam där i den omfattning som behövs för forskningsuppgiften. Tillträdesrätten förutsätter en anmälan från arbetstagarorganisationen. Vid tvist om innebörden av uttrycket arbetslivsforskning skall arbetstagarorganisationen ha tolkningsföreträde.

SAF är motståndare till kommitténs förslag, men detta kan inte vara någon godtagbar motivering för att uraktlåta att genomföra detsamma. Arbetsköparna har motsatt sig varje åtgärd som innebär demokratiska rättigheter på arbetsplatserna.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till arbetsmarknadsministern få framställa följande fråga:

Vilka initiativ avser regeringen att ta för att säkra forskares tillträde till arbetsplatserna?

Nr 69

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 12.03.

Fredagen den
19 januari 1979

In fidem
SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert